

SILVAN ȘI CARICATURA POLITICĂ (1989–1999)

de ADRIAN-SILVAN IONESCU

Résumé. Architecte et artiste, Silvan Ionescu (1909–1999) a eu une longue carrière de portraitiste pour la presse culturelle ou quotidienne, autant avant qu’après la Deuxième Guerre Mondiale. Mais il ne s’est jamais aventuré dans la thématique politique, tout en préférant d’illustrer la vie littéraire ou théâtrale du moment. Principe dont il ne s’est pas éloigné pendant 50 ans. Même pas dans son intimité il ne faisait pas d’esquisses aux sujets liés aux tristes réalités socialistes, même s’il y avait assez de raisons d’ironies à l’adresse des grands du jour, tellement ridicules par leur comportement et leurs décisions totalement impopulaires.

Ses portraits d’acteurs et d’écrivains ont été publiés, entre 1939–1945, dans les périodiques *Ordinea*, *Cuvântul*, *Viața*, *Scena*, *Vremea*, *Cortina*, *Bis* et *Spectator*. Après 1948, lorsque les communistes ont pris le pouvoir en Roumanie, l’artiste, fidèle à sa thématique culturelle, continue sa collaboration avec les revues de spécialité, *Lucașfârul*, *Gazeta Literară*, – ultérieurement devenue „*România literară*” –, *Contemporanul*, *Teatrul* et *Secolul 20*. Même *Urzica* a publié certains de ses portraits. Seulement en 1990, après ses 80 ans, en passant beaucoup de temps à la maison, devant la télé, captivé par l’avalanche des événements, il se met à faire, pour son propre plaisir, les portraits des hommes politiques passagers, sans aucune intention de les publier. Toujours pour son propre amusement, il aborde la composition humoristique suscitée par la vie de retraité, les privations de toutes sortes, les prix toujours plus grands, les queues pour les aliments, la dévalorisation de la monnaie nationale, la misère, le danger des chiens vagabonds et des rats, etc. Aucune de ces compositions, à jamais perdues dans les innombrables mappes de dessins, n’a été publiée.

22 ans après la mort de l’artiste Silvan, le temps est venu pour que ces essais graphiques soient publiés, afin d’amuser les contemporains.

Keywords: political cartoons, statesmen, Romanian presidents, self portraits, sarcasm and irony.

Silvan Ionescu (1909–1999), arhitect și artist plastic, a trăit sub patru regi și sub patru președinți de republică: născut sub glorioasa domnie a regelui Carol I, urmându-și școlarizarea sub Ferdinand I cel Leal, educația superioară sub minoratul regelui Mihai I, efectuându-și serviciul militar sub Carol al II-lea și participând la Al Doilea Război Mondial, în calitate de combatant, sub regele Mihai I, apoi funcționând ca salariat în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și pensionându-se sub Nicolae Ceaușescu, spre a mai trăi încă un deceniu sub președinția lui Ion Iliescu și Emil Constantinescu.

Dar, deși a fost un portretist de mare forță ce a ilustrat viața culturală a țării pe o perioadă de aproape 70 de ani, în timpul unei vieți atât de lungi și plină de experiențe, plăcute sau dramatice, a evitat sistematic să practice desenul satiric politic, oricând riscând să-l plaseze pe autor într-o poziție vulnerabilă, în funcție de schimbarea guvernelor și a simpatiilor geopolitice ale conducătorilor.

În adolescență, când a debutat cu desene satirice în revista de scurtă existență și cu tiraj redus *Să nu te superi că te-njur*, editată la Ploiești, de gazetarul, compozitorul și aviatorul Ionel Fernic, a abordat acest gen la solicitarea patronului pe care îl cunoscuse într-o sală de cinematograf, unde acesta asigură fondul muzical la proiecția filmelor mute. În notele memorialistice inedite, Silvan rememora, cu nostalgie dar și mare mândrie acel eveniment din viața sa, din anul 1927, care i-a marcat destinul și cariera: „Într-o seară, când la pian se așezase Ionel Fernic și eu văzusem filmul – poate chiar de două ori – mi-a venit poftă să privesc de sus, în fosă, jos, și să admir pe artistul care schimba fragmentele muzicale, majoritatea improvizate ad-hoc, cât mai potrivite pentru secvențele filmului. El urmărea de jos fiecare fază a desfășurării acțiunii, mai citea și dialogurile de pe ecran, sau se uita la elevul de liceu – eram în clasa șasea, în anul 1927–28 – aplecat pe barele care apără sala, să nu cadă spectatorii, pe întuneric, în fosă. La un moment dat, distrat sau plictisit, mă întrebă într-o doară:

- Puștiule, cânti și tu la pian?
- Eu cânt la vioară, dar îmi place mai mult să desenez.

- Desenezi? și mă pofți printr-un gest să cobor la el. Cum te cheamă?
- Ionescu D. Silvan, dar colegii îmi spun ca și părinții, Mimu.
- Și ce desenezi?
- De toate, dar mai mult pe profesori și pe colegi. Când am timp, pictez peisaje, fructe, flori, îmi place să fac apusuri de soare sau nopți cu lună și nori. Sunt specializat în ierni cu zăpadă pe crăci și cu apus de soare palid, ca iarna...

În timpul acesta mă asculta dar și cânta, fără note, parcă se juca cu clapele. Inventă câte o melodie când era o scenă sentimentală sau producea zgomot când ecranul arăta o secvență violentă. Eu îl găseam mai interesat de exprimare a stărilor sufletești legate de acțiune decât melodiile arhicunoscute executate mereu și aceleași, de către orchestră, și însoțite de ritmul bătut de picioarele spectatorilor: *Die Italianin in Alger* (Italianca în Alger), *Califul din Bagdad*, *Dichter und Bauer*, *Cavaleria Rusticana*, etc.

Ionel Fernic îmi spune:

- Mimule, îl cunoști pe avocatul Gorgotu?
- Sigur că da. Acela care poartă tocuri înalte și se spune că e prințul Albaniei.
- Exact. Poți să mi-l desenezi? Și adu-mi-l aici, vreau să-l tipăresc în *Să nu te superi că te-njur*.

A doua zi m-am postat în fața librăriei Angelescu, din centru, pe unde știam că trece Gorgotu, și-l zăresc venind încet, somnambulic, gras, cu forma capului ca de porc. Îl schițez, discret – de altfel nici nu era greu, și a doua zi fac compoziția: el stând pe tron regal și cu sceptru în mână. Ca model l-am așezat într-un scaun pe colegul Eufrosin Cornel să țină o linie în mână!

Lui Ionel Fernic i-a plăcut ideea cu tronul regal și, în general, compoziția; cred că era ceea ce dorea el raportat la articolele pe care le scria despre acest nefericit Gorgotu, care nici măcar nu era un avocat mare ci mai mult un om ridicol și singuratic.

După vreo zece zile, la ieșirea de la școală, trecând prin piața pe unde ne era drumul spre casă, am văzut în fața chioșcului de ziare (care se afla la intrarea unde existase grădina berăriei Obrenovici), prinsă în pioaneze, revista *Să nu te superi că te-njur* și pe toată prima pagină, desenul făcut de mine. În dreapta și în stânga, versuri satirice așezate pe verticală, nemaiavând loc în partea de jos, probabil, făcând comanda la zincografie mai mare decât spațiul tipografic [nu rămăsese spațiu pentru versuri]. A fost o mare bucurie pentru mine cât și pentru colegii care mă însoțeau, printre care și Eufrosin Cornel, Opran Matei.

Aici a fost începutul, «de aici mi se trage», cum se spune, în glumă.

Am cumpărat un număr de reviste și ca un „om făcut”, le-am împărțit cu autografe, prietenilor apropiați: primul l-am dăruit lui Eufrosin Gh. Cornel (mai târziu devenind profesor de științe naturale la Liceul Lazăr din București); lui Chirică Gh. Eugen – mai târziu, inginer de la Charlottenburg, lui Opran I. Matei, tot inginer de la amintita politehnică; lui Manolache G. Mihail – mai târziu doctor în științele economice, care se ocupa și el pe vremea aceea cu caricatura.

Desenul era iscălit Mimu I-cu, cu o linie pe dedesubt. *I-cu* era prescurtare de la Ionescu. În felul acesta nu se putea afla că sunt elev în clasa VI-a a liceului din localitate și să am eventuale neplăceri prin eliminare.”¹

Într-o notiță pe o foaie volantă, datată 28 decembrie 1986 și intitulată *Drumul meu*, artistul își mărturisea, în termeni plini de lirism, bucuria ce a simțit-o la debutul în presă cu acea caricatură: „Calul meu n-a fost înaripat ca Pegasul poezilor, a fost un cal buiestraș cu mers legănat, pentru drumuri lungi. Am zburat numai în ziua apariției primului meu desen în ziar, prin 1927, un zbor al bucuriei și al entuziasmului. Restul timpului am fost pământean.”

După obținerea diplomei de inginer-arhitect la Technische Hochschule din Berlin-Charlottenburg, în 1936, și revenirea în țară a avut constante colaborări în presa cotidiană sau în hebdomadarele de cultură dar niciodată nu s-a aventurat în tematica politică preferând să ilustreze viața literară sau teatrală a momentului. De la acest principiu nu s-a abătut timp de peste 50 de ani. Nici chiar în intimitate nu executa schițe cu subiect legate de tristele realități socialiste, deși ar fi avut destule motive să ironizeze pe mai marii vremii care erau atât de ridicoli prin comportare și decizii total nepopulare.

Abia din 1990, după împlinirea vârstei de 80 de ani (Fig. 1), petrecând mult timp în fața televizorului, captivat de avalanșa evenimentelor, a început să facă, pentru proprie plăcere, portretele trecătorilor oameni politici, fără vreo intenție de a le publica. Pe lângă aceasta, a abordat, tot pentru proprie distracție,

¹ Caiet Silvan Ionescu/ 29 martie 1967.

compoziția umoristică suscitată de viața de pensionar, lipsurile, creșterea prețurilor, cozile la alimente, devalorizarea monedei naționale, gunoaiile, pericolul câinilor fără stăpân și al șobolanilor, etc. Nici una dintre aceste lucrări nu a văzut vreodată lumina tiparului rămânând pierdute în numeroasele mape cu desene de tot felul sau pe copertile și filele caietelor disperate în care își scria, când se simțea inspirat ori îi venea în minte vreo amintire de demult, evocările vremurilor de altădată și a oamenilor pe care i-a cunoscut.

La 22 de ani de la mutarea la cele veșnice a Maestrului Silvan, a venit timpul ca aceste eseuri grafice să fie făcute publice, spre amuzamentul contemporanilor.

În copilărie văzuse revista *Furnica* a lui George Ranetti cu desenele umoristice al lui Ary Murnu, Nicolae Petrescu-Găină și Francisc Șirato. La vârstă fragedă se exersa copiind acele imagini care erau legate direct de evenimentele din Parlament, de cele de la Curte și din agora politică națională. Dar, puțin înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, când a început să colaboreze curent la presă, s-a simțit atras exclusiv de viața cultural-artistică drept temă a graficii sale: scena dramatică și lirică, mișcarea literară și sălile de expoziții. Portretele de actori și scriitori i-au fost publicate în periodicele *Ordinea*, *Cuvântul*, *Viața*, *Scena*, *Vremea*, *Cortina*, *Bis* și *Spectator*.

Nici după schimbarea vremurilor, în 1948, când Gion Mihail, Iosif Ross, Eugen Taru și alții, umpleau revistele și ziarele cu suite de caricaturi prin care înfierau burghezo-moșierimea, monarhia, reacțiunea, îmbogățirea de război, chiaburimea care pune piedici colectivizării și-și trimiteau săgețile înveninate împotriva imperialismului occidental și a agresiunii armate împotriva Coreii sau a țărilor africane, Silvan nu s-a lăsat atras în acel joc periculos, cu bătaie lungă și repercusiuni imprevizibile. A rămas fidel tematicii sale culturale continuându-și colaborarea la reviste de specialitate precum *Luceafărul*, *Gazeta Literară* – devenită ulterior *România Literară* –, *Contemporanul*, *Teatrul* și *Secolul 20*. Chiar și în *Urzica* a dat spre publicare doar portrete.

Dar, așa cum precizam mai sus, începând cu primii ani ai ultimului deceniu al secolului XX, Silvan s-a datat la mici șarje umoristice la adresa conducătorilor țării, cu a căror strategie politică și socială nu era de acord iar poziția sa precară de pensionar se resimțea profund din cauza acesteia.

Își așternea desenele pe orice suprafață îi cădea la îndemână, un petic de hârtie, un șervețel de masă, o invitație la expoziție sau conferință, marginea albă a unui ziar, o copertă de caiet ori chiar de carte ce o citea în acel moment sau pe coli unde se mai aflau și alte crochiuri, realizate la date diferite. Față de obiceiul său de a-și semna și data toate lucrările, în cazul acestor mici schițe, arar se obosea a le mai data ori semna sau folosea pseudonime hilare, contigue temei abordate. În schimb, multe dintre ele au câte o legendă sarcastică.

Prin 1990 sau 1991, președintele de atunci, Ion Iliescu apare sub penița lui Silvan într-o ipostază mai puțin familiară pentru un om energic și activ: căzut pe gânduri, cu mâna la falcă. Imaginea are următoarea legendă: „Ionel liber cugetător – Nu sunt superstițios, dar dacă a căzut la pământ darul de ziua mea, nu-i un semn bun!” (Fig. 2) Într-un alt desen, pe o foaie unde se află și alte schițe în creion și tuș, datat în stânga jos 14.I.93, este reprezentat Ceaușescu, care plutește pe nori și Ion Iliescu, purtând pulover pe al cărui piept se vede o seceră și un ciocan, încrucișate. Între cei doi se leagă un dialog. Fostul președinte îl întreabă pe cel în funcție: „Quo vadis Ioane?” și primește răspunsul „Spre tine, Patroane!”. De altfel, compoziția poartă legenda „Și atunci Prea cucernicul Ion Gură Largă auzi din ceriuri...” (Fig. 3).

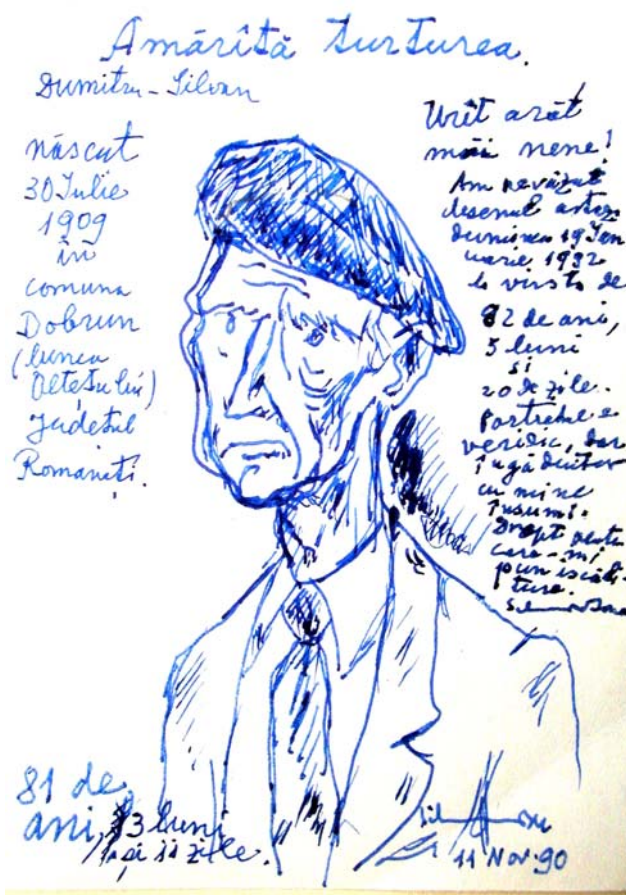

Fig. 1. Amărăta turturea – Autoportret, 11 noiembrie 1990.

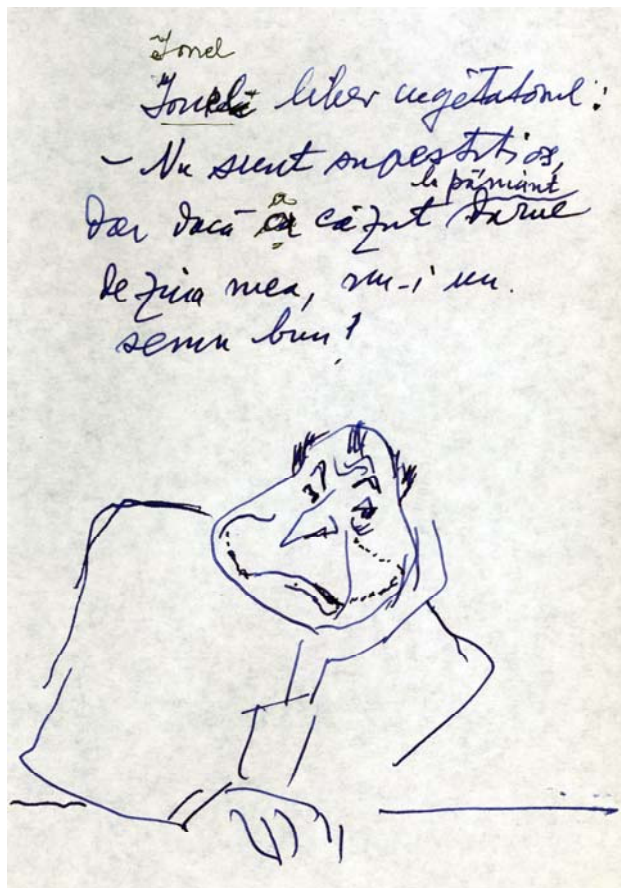

Fig. 2. Ionel, liber cugetător.

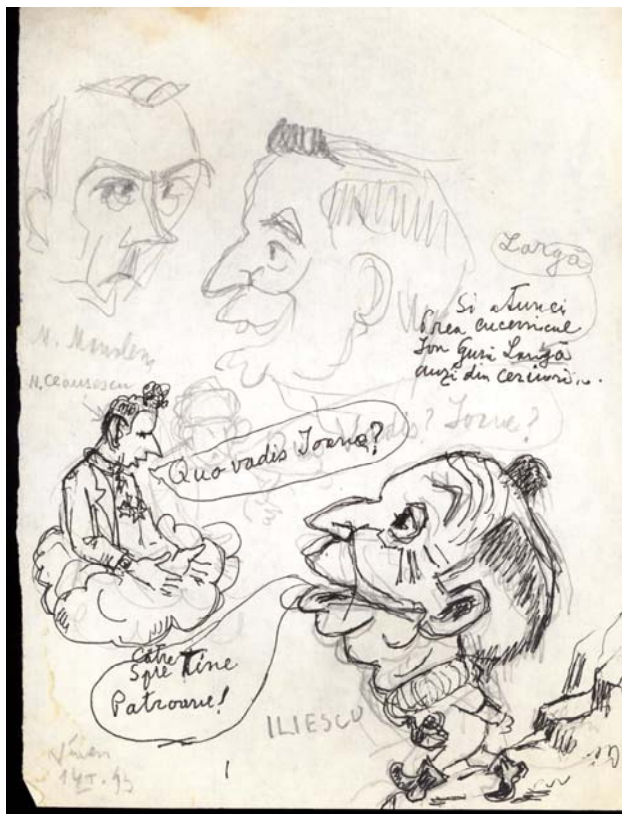

Fig. 3. Și atunci Prea cucernicul Ion Gură Larga auzi din ceriuri...

Fig. 4. Ce ne aduce barza din călătoria oficială în țările apusene și africane.

Fig. 5. Cowboy; Ion zis America latină.

Silvan nu a practicat vreodată stilul de caricatură preferat de alți maeștri ai genului din secolul al XIX-lea și XX, cu deformări și exagerări ale fizionomiei personajului, cu un cap supradimensionat și un trup micșorat. Dar în cazul de față a accedat la acest mod de ironizare a personajului pe care-l avea în obiectiv: Iliescu are un cap enorm, cu o gură foarte largă și un corp minuscul, încălțat cu niște bocanci enormi, pășind pe un teren accidentat, de munte, și apropiindu-se de marginea unei prăpăstii, fiind preocupat să-și asculte „Patronul”, ce i se adresează din țării.

Pe o pagină nedată, apar mai multe portrete ale președintelui, în diverse stadii de finisare. Cel mai mare dintre ele îl prezintă cu o pălărie dată pe ceafă și un zâmbet larg ce-i întinde gura de la o ureche la alta. În partea stângă este schițată o compoziție cu un om de rând, cu pantalonii peticiți în spate ce privește, intrigat, spre o pasăre cu trăsăturile lui Iliescu – cioc lung, deformat de un rictus sardonice – care poartă pe spate o oală de noapte iar în plisc un scaun de toaletă. Legenda precizează: „Ce ne aduce barza din călătoria oficială în țările apusene și africane”. De jos, cetățeanul întreabă: „Vasul este plin și cu «conținut?»” (Fig. 4). Alte schițe cu trăsăturile președintelui Iliescu apar în trei variante într-un desen datat vineri 13 august 93. Pare un instantaneu surprins pe ecranul televizorului fiindcă personajul, cu expresia sa afaabilă, este văzut din două unghiuri diferite ca și când s-ar fi adresat națiunii și și-ar fi mișcat capul când spre dreapta când spre stânga. Sub portretul din partea stângă este scris „Cowboy” iar mai jos „Ion zis «America latină»” (Fig. 5).

Într-un desen delicat apare Petre Roman, figurat la vârstă infantilă, cu bluză de marinar și pantaloni scurți, trăgând o mașinuță de o sfoară. Într-o atitudine sfioasă, cu ochii plecați și un deget ridicat spre buze, primul ministru întruchipează, admirabil, vârsta întrebărilor. În preajma mașinuței este specificat că este vorba de un Mercedes-Benz iar lucrarea poartă legenda „Jocurile copilăriei”. (Fig. 6) Schița este datată, în dreapta, jos, 8 aprilie 90.

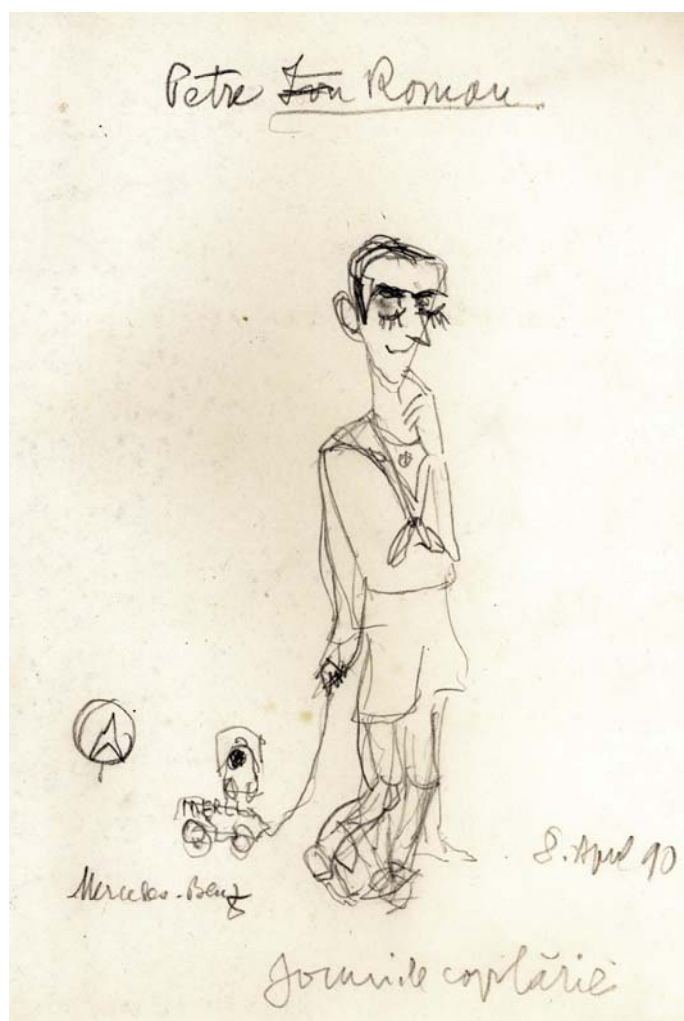

Fig. 6. Petre Roman – Jocurile copilăriei, 8 aprilie 1990.

Fig. 7. Nicu Văcăroiu, 5 spre 6 mai 1994, ora 1,06 noaptea.

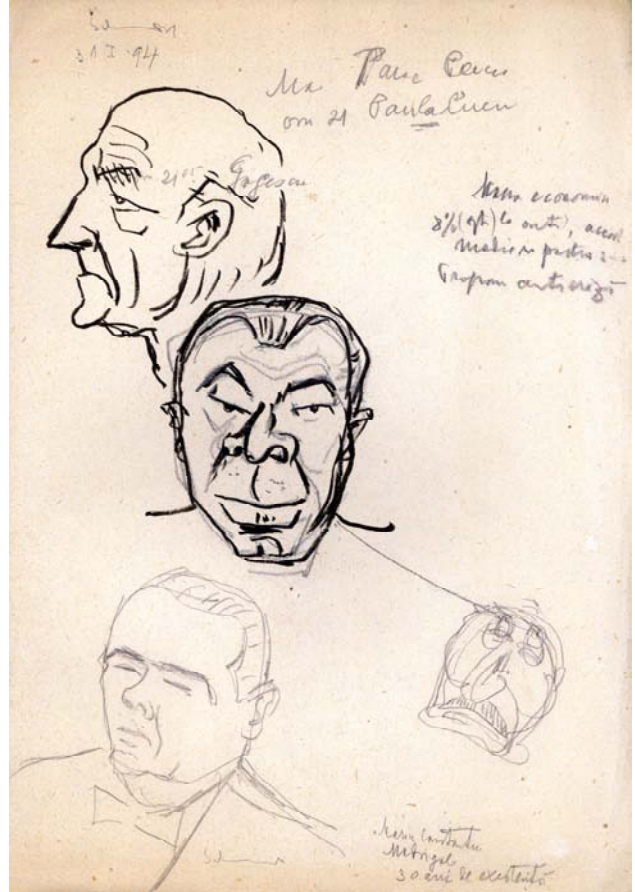

Fig. 8. Autoportret cu Nicolae Văcăroiu și Marin Constantin.

Fig. 9. Doi bani.

Fig. 10. Filatelie pentru toți.

Un alt prim-ministru care s-a aflat în obiectivul artistului, a fost Nicolae Văcăroiu. De acesta, pe portretist îl lega o veche simpatie cu valențe paterne generată dintr-o relație șef-subaltern din vremea când înaltul demnitar din mijlocul anilor 90 lucrase, un timp, în colectivul coordonat de arhitectului Silvan Ionescu, la un institut de proiectare din București, la finele deceniului al șaptelea al secolului XX. Într-o fotografie din timpul unei ceremonii nupțiale a unui coleg, alături de ceilalți nuntași se afla și salariatul Nicolae Văcăroiu, iar acea imagine o purta constant caricaturistul în buzunarul său și o arăta la toți amicii, laudându-se că l-a cunoscut pe primul ministru atunci când era foarte departe de acea funcție importantă. Un prim desen, datat 5 spre 6 mai 1994, ora 1,06 noaptea, este un portret destul de cuminte, cu personajul surprins în plin expozeu, ca la o ședință de guvern, cu mâna și degetul ridicate, parcă încercând să sublinieze un anumit detaliu. (Fig. 7). Un alt portret al premierului nu este la fel de măgulitor: în linii groase, de tuș și creion, este reprezentat un chip greoi, cu trăsături vulgare și ochi vicleni, oblici, cu uitătură rea, implacabilă, pe sub pleoapele lăsate. (Fig. 8). Pe aceeași pagină se află un autoprotret, în profil spre stânga, cu expresie tristă, apatică, plasat deasupra figurii premierului, iar mai jos, doar în creion, portretul lui Marin Constantin, directorului corului Madrigal, la împlinirea a 30 de ani de existență a acelei prestigioase formații.

Aici se poate face distincția dintre portretul de caracter – specific operei lui Silvan – și caricatura pe care a abordat-o destul de rar. Pe Văcăroiu îl portretizase accentuând mai mult sau mai puțin trăsăturile rebarbative ale personajului în vreme ce pe Iliescu și pe Roman îi caricaturiza, îi prezenta ridicol, punându-i în situații hilare. Dar fostul subaltern începuse să-l deranjeze prin măsurile sale economice și politice pe care artistul nu le agreea, așa că l-a pedepsit în mod exemplar prin câteva desene pline de sarcasm. Într-unul l-a închipuit ca imagine a primului timbru poștal emis în Moldova, în 1857: capul de bour. Doar că, spre a-l ironiza, pe steaua dintre coarne – unul dintre ele fiind rupt! – a figurat însemnele Partidului Comunist, secera și ciocanul. Și, pentru ca ridicolul să fie definitiv, valoarea ce i-a conferit-o, conotată în caractere cirilice, a fost de „doi bani” – de aici reieșind că personajul nu prețuiește mai mult de atât (Fig. 9). O altă compoziție este o variațiune pe aceeași temă. Intitulat „Filatelie pentru toți”, desenul în creion și în tuș, prezintă mai multe variante ale aceluiași timbru unde personajul apare fie cu un corn frânt, ca în anterioara schiță, fie cu unul în sus și altul în jos, ca o anomalie anatomică, fie cu ambele în sus dar având înfipte niște piulițe la vârful. Valoarea, de data aceasta este dată în moneda care circula în vremea emiterii timbrului, paraua. Așa că, sub fiecare „proiect” filatelic apare scris, tot în cirilice, „două parale”. În compoziție au fost inserate mai multe texte. Sub schița de sus apare: „Timbrul cap de bou, de două parale, e în continuă scădere.” În colțul din dreapta, jos, se precizează: „Se spune că Domnul Prim ministru Nicolae Văcăroiu a cerut să se scoată din emblema țării capul de bou pe motiv (să nu se creadă că) e aluzie la domnia sa...” Semnătura autorului este la fel de hazoasă, Silvan folosind pentru această compoziție pseudonimul de *Toakă P. Vătray* (Fig. 10).

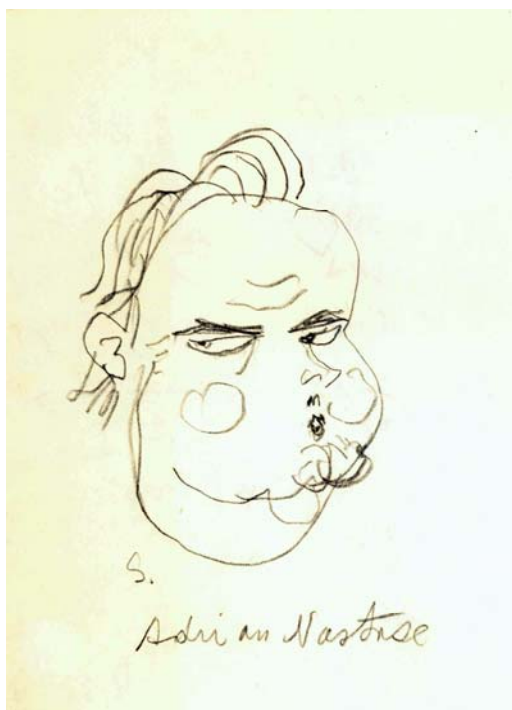

Fig. 11. Adrian Năstase.

Fig. 12. Adrian Năstase, 18.4.94.

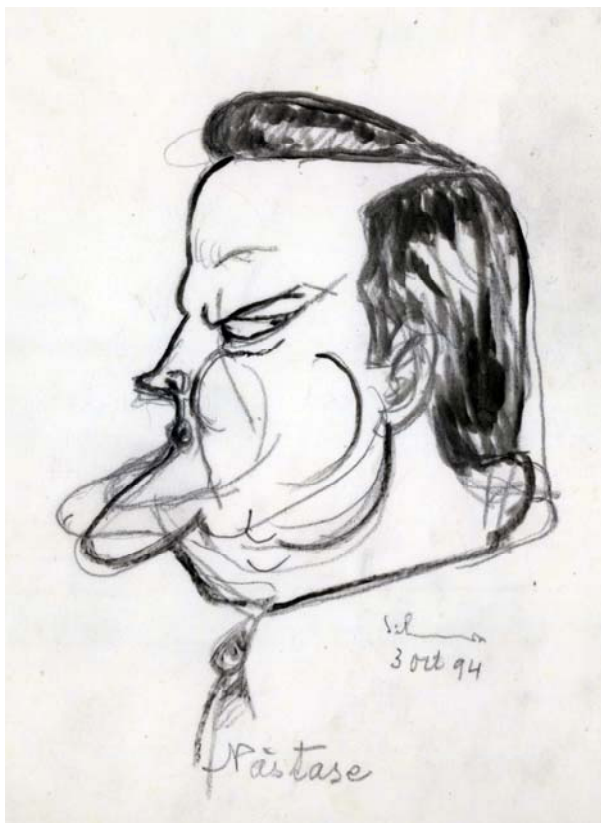

Fig. 13. Adrian Năstase, 3 octombrie 1994.

Fig. 14. Adrian Năstase.

Și pe alți oameni politici, din acea perioadă, care i-au atras atenția, i-a pedepsit prin desenele sale satirice. Dacă trei chipuri ale lui Adrian Năstase – din care unul datat 18.4.94 iar altul 3 oct. 94 – pot fi înscrise în zona portretului șarjă (Fig. 11, 12, 13), o compoziție cu același „om al zilei” este o clară satiră la adresa lui: obrazul puhav, fruntea și bărbia scăldate în sudoarea ce picură în stropi mari, ochii înfundați în grăsime, sacoul plesnind pe pântecul rotund și gulerul cămășii abia cuprinzând gâtul și gușa ministrului sunt menite a sublinia opulența în care își ducea existența. Pe rever are prinsă o insignă cu secera și ciocanul – însemnul „heraldic” al comuniștilor – iar în nodul cravatei, în chip de ac prețios, este înfiptă o altă seceră. Pe perete, în spate, aninat de un cârlig tot în formă de seceră, este un tablou cu figura lăbărțată într-un zămbet larg a lui Ion Iliescu având alături un buchet cu trei trandafiri, semnul electoral al Frontului Salvării Naționale. Pe marginea tabloului este scrisă porecla personajului „Klătinici” iar desedubt „Ivan/Tov/Klătinici”. Pentru ca umorul să fie total, autorul a apelat la un pseudonim, consemnând pe marginea de jos a lucrării: „Desen de Mitică B. Șină”. (Fig. 14).

Miniștrii Culturii din intervalul menționat i-au oferit lui Silvan un nesecat izvor de inspirație, mai ales că pe toți îi cunoscuse dinainte, pe unii chiar îndeaproape, fiind toți oameni de cultură. Primul ocupant al acelei poziții, Andrei Pleșu, avea o figură plină de plasticitate care se preta la portrete șarjă. Artistul îi schițase chipul în multe ocazii, la conferințe, congrese și simpozioane, dar nu ne vom referi decât la acelea care datează chiar din perioada ministeriatelor sale. Două dintre desene, făcute pe 4.VI.90, îl reprezintă așezat la o masă, cu brațele încrucișate pe piept și capul invadat de barba stufoasă și de sprâncenele abundente, dat pe spate sau lăsat în piept, preocupat de firul unei discuții (Fig. 15, 16). Trăsăturile sunt de un maxim sintetism și definesc admirabil fizionomia gânditorului. O altă schiță, ceva mai târzie, plasată în perioada dintre ministeriatul de la Cultură și cel de la Externe, îl arată pe Pleșu cu o privire concentrată, pătrunzătoare (Fig. 17). Când a primit portofoliul externelor, Silvan i-a consacrat o întreagă pagină pe care l-a figurat în diverse atitudini ridicole, de la negustor ambulant turc sau armean de bragă la un motan cu ochi languroși sub sprâncenele impunătoare (Fig. 18). Autorul a așternut mai multe inscripții, spre rememorare a momentului și a personajului. Sus a scris: „Noul ministru de externe Andrei Pleșu/ 28 dec. 1997/ Să vedem ce brânză o să mai facă/ și asta!” Mai jos, a trecut strigătura de reclamă specifică vânzătorilor orientali de răcoritoare: „Hai la bună avem! / Bragă și mișmaș.” Iar pe latura stângă, de jos în sus, artistul a scris, ca pentru el: „N-am reușit să-l încadrez în nicio/ rasă!”

Fig. 15. Andrei Pleșu, 4.VI.90.

Fig. 16. Andrei Pleșu, 4.VI.90.

Fig. 17. Andrei Pleșu, 1995.

Fig. 18. Noul ministru de externe Andrei Pleșu/ 28 dec. 1997/ „Hai la bună avem! / Bragă și mișmaș.”

Următorul ministru, de scurtă durată, al Culturii, Petre Sălcudeanu, demisionat în urma unui scandal de agresiune sexuală asupra unei angajate, a fost immortalizat pe o pagină în 4 portrete aproape identice, profil spre stânga, cu aceeași expresie dezabuzată, neprietenosă (Fig. 19). Inscricțiunile sunt elocvente: „Petre/Sălcudeanu / cel descheiat/ la pantaloni” și „Fost câteva/ zile ministru/ compromis din/ cauza pantalonilor.” Lucrarea este datată 13.I.94, după ce personajul părăsise acea poziție.

Marin Sorescu, marele poet și dramaturg, a fost un alt ocupant al scaunului de ministru al Culturii. Era o veche și dragă cunoștință a lui Silvan, fiind o vreme chiar vecini de casă pe Str. Sevastopol, la finele deceniului al șaselea și începutul următorului. Îl portretizase de multe ori și contribuise la celebritatea în ascensiune a acestui literat original (Fig. 20). Dar poziția de ministru i s-a părut artistului o demnitate mult prea mare, pentru care mai tânărul său prieten nu era deloc pregătit. De aceea l-a ironizat în desenele sale: pe o pagină a concentrat mai multe portrete în creion, tuș și cerneală albastră, între care sunt strecurate diverse date, citate și inscripții nelegate direct de personaj. Doar în 4 locuri sunt făcute referiri la el: „Marin Sorescu/ a ajuns și ministru”, „Marinică Șt. Sorescu/ natur”, „Marinică/ așa cum e:/ tâmpit”, „Marinică/ idial” (Fig. 21). În partea din stânga jos a paginii a

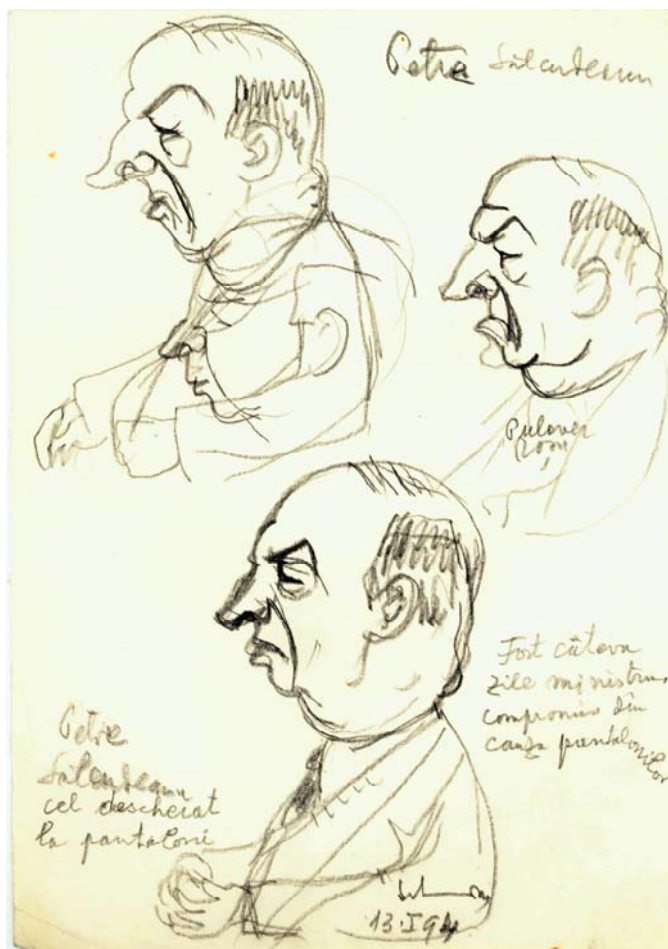

Fig. 19. Petre Sălcudeanu, cel descheiat la pantaloni, 13.I.94.

Fig. 20. Marin Sorescu, 10.I.1975.

fost inserat un dialog între artist și poet pornind de la o veche ghicitoare oltenească: „Ieși ruica din coteț/ și n-o prinse un județ. Ce e?/ Nu știu./ E ce făcui eu acum, Hă hă!/ Dar șugubăț mai sunteți/ Dle [cuvânt incert]. / Spiritual de calitate/ vrei să spui.” În colțul din stânga sus este o dată ce ar putea corespunde momentului când au fost executate desenele: Marți 30 nov. 93, ora 13. În alte două schițe ministrul are un trup mic și capul exagerat de mare, fără mustață dar cu o evidențiere a proeminenței laringeale asupra căreia atrage atenția legenda: „Marinică Sorescu cu mărul lui Adam”. Sub portretul alăturat apare scris „Marinică cel Soresc” (Fig. 22). Lucrarea este datată 16.2.96 și este semnată cu un simplu S. Într-o suită de patru portrete executate în creion, cerneală albastră și tuș negru, datate 15.XII.93, demnitarul este surprins în diverse atitudini: concentrat, amuzat, surprins și uimit (într-atâta încât a rămas cu gura căscată) (Fig. 23).

Într-un alt desen în creion, peniță și accente de tempera, artistul își declanșează satira mușcătoare la adresa amicului care ajunsese academician deși nu-și schimbase prea mult comportamentul din tinerețe: îmbrăcat în cămașă țărănească dar cu guler tare și papillon la gât, pe cap cu o căciulă de miel specifică sătenilor, cu tocul pus după ureche, poetul se scobește cu

furculița între dinți, cum îi era obiceiul. Textele dau detalii: „Marin cu mustața în furculiță/ și trei dinți din față/ (între timp și-a/schimbat/ înfățișarea)” și „Din tinerețea/ unui academician/ cu mustață-n furculiță și/ trei dinți din față/ (timpul a/ schimbat/ înfățișarea!)” (Fig. 24). În legende se face referire la unul dintre volumele poetului, romanul *Trei dinți din față* (1977). Artistul face apel și la un joc de cuvinte: „mustața în furculiță” – termenul de desemnare al unui asemenea podoabe capilare cu vârful ridicat în sus – arătându-l pe academician cu mustața sa groasă de care își apropie furculița spre a o întrebuița ca scobitoare. Alura de sătean a ministrului Sorescu l-a preocupat pe Silvan și a găsit-o potrivită pentru a-l caracteriza pe mai-marele culturii naționale. Pe o pagină de caiet dictando, în care își scria amintirile, l-a creionat pe „Marin Sorescu în forma lui de oltean”: capul prelung, fără bărbie, gâtul subțire, o mustață stufoasă ce acoperă prea puțin buza de jos, proeminentă, un nas ascuțit care coboară mult spre gură, ochii mici și apropiați, un păr creț peste care o căciulă de miel abia se ține pe scăfărlie. Iar pe căciulă s-a așezat o muscă iar alte două îi dau târcoale (Fig. 25). Pe aceeași pagină apare portretul, figură înteragă, din profil spre dreapta, din față și din spate, al cântărețului de operă și campionului de tir Marcel Roșca, care fusese invitatul emisiunii „La sugestia Dtră”, așa cum consemna artistul deasupra desenului. După cum obișnuia artistul să folosească la maximum hârtia la îndemână, în partea de sus apar scrise, cu diverse caractere, numele dramaturgilor greci Sofocle și Euripide, precum și numele bibliotecarei de la Biblioteca Uniunii Artiștilor Plastici, Nora Negrescu și orarul de funcționare a respectivei instituții (9-13/14-18). Apare înscrisă și data 5 nov. '983 care certamente nu se referă la desene ci, probabil, la o vizită ce urma să o facă la bibliotecă.

Tot din seria reprezentărilor rurale ale poetului și dramaturgului ajuns ministru face parte și dublul portret datat 20.I.93, lucrat în tuș și cu intervenții de acuarelă în care modelul apare în straie de sătean, cu cămașă, ȋtari albi și brâu roșu, având pe cap căciulă sau pălărie și fiind încălțat cu bocanci în vreme ce opincile sunt aninate la capătul unei băte purtate pe umăr de care este prinsă și o legătură de ardei iuți și de ceapă. În brâu are înfipț un fluier iar la picioare are două coșuri pline cu zarzavaturi și pești proaspeți, ca orice „oltean” venit cu marfa la piață. De aceea nu este de mirare că își sprijină mâna pe o cobiliță (Fig. 26).

Fără a deține funcția supremă în respectivul minister, Ioan Opriș și Ioan Godea au fost implicați, în mai multe perioade, în destinele culturii naționale și a muzeelor. Așa că Silvan le-a imortalizat și lor chipurile pe o pagină, alături de acela al lui Raul Șorban, fost șef de catedră la Secția Istoria și Teoria Artei de la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” în anii 70–80 ai secolului XX și membru de frunte în Partidul România Mare, în ultimii ani de viață (Fig. 27). Nici unul dintre desene nu exagerează trăsăturile modelelor. Din contra, par executate cu oarecare simpatie și bonomie. Doar pe Godea, care fusese directorul Muzeului Național al Satului, îl îmbrăcase în straie țărănești, spre a atrage atenția asupra acestei poziții: cămașă înflorată, laibăr și căciulă pe a cărei coamă s-a așezat o muscă. Artistul chiar precizează că aceea este „musca pe căciulă”. Parcă pentru a-și susține atitudinea benignă față de personaje, în partea de sus autorul a scris una dintre observațiile sale cu caracter de panseu: „Caricatura de ziar are funcționalitatea precisă de a exprima în imagini o situație pe care gazetarul o exprimă în cuvinte.”

Obosit de așteptarea unor schimbări majore, mult dorite, în administrarea României și dezamăgit de prestația celor care se succedau la cârma țării, Silvan nu s-a limitat doar la ironizarea guvernărilor de stânga ci și a celor de dreapta, la fel de ineficienți în treburile obștești și în scurtarea „perioadei de tranziție”, fiind la fel preocupat de propria bunăstare, ca și predecesorii lor.

Primul ministru Victor Ciorbea s-a „bucurat” de atenția lui Silvan care i-a consacrat mai multe schițe satirice. În cea datată 11.3.97, omul politic apare în trei ipostaze, potrivit și ochelarii cu dioptrii mari, ca de lupă. Într-una apare ieșind pe jumătate dintr-un cazan de ciorbă spre a susține legenda „Ciorbă à la Victor!” iar dedesubt un text mai mare, adăugat ulterior: „Măine, Miercuri 28 mai 97, / ora 14.30 ? ni se va servi o ciorbă/ la T.V. despre realizările a 120 ? zile/ de guvernare a guvernului condus/ de Victoraș” (Fig. 28). Alte două caricaturi – căci **caricaturi** sunt acestea! – ale lui Ciorbea, la fel, fierbând într-un cazan, apar datate pe 7.3.97, pe o coală unde, deasupra sunt incluse două portrete ale regizorului de film Stere Gulea, datate 5.III. 97. Legende însoțitoare sunt: „Ciorba sau Ciorbea?” și „Ciorbea cu «emblemă» lui”. Într-adevăr, în dreapta este plasat un ecuson scarletat (sfertuit) cu simbolurile heraldice potrivite primului ministru: în două careuri se află câte un ciolan și un excrement iar în diagonală un polonic, totul surmontat de un șobolan (Fig. 29). Într-o altă schiță, Ciorbea apare cu un chip zâmbitor, încântat de sine, plasat între un tron cu un sac de bani la picioare și un maldăr de gunoi. Legenda lămurește intențiile caricaturistului: „Victoraș cu/ un ochi la scaunul/ Prezidențial și cu celălalt/ spre gunoaiele care/ înfloresc în fostul Mic Paris/ deși este și primar al/Capitalei” (Fig. 30). Dar, cea mai sarcastică este compoziția cu personajul cu două chipuri, plutind într-o bărcuță firavă, pe care, la fiecare capăt, sunt inscripțiile „Primărie” și „Premier”. Pe valuri stă scris etc etc etc etc etc, spre a sugera perpetuarea dublei poziții a omului politic. În legendă se poate citi: „Janus, /Zeul/ cu două fețe și multe funcțiuni/ Nu-și dă seama că se scufundă barca.” (Fig. 31).

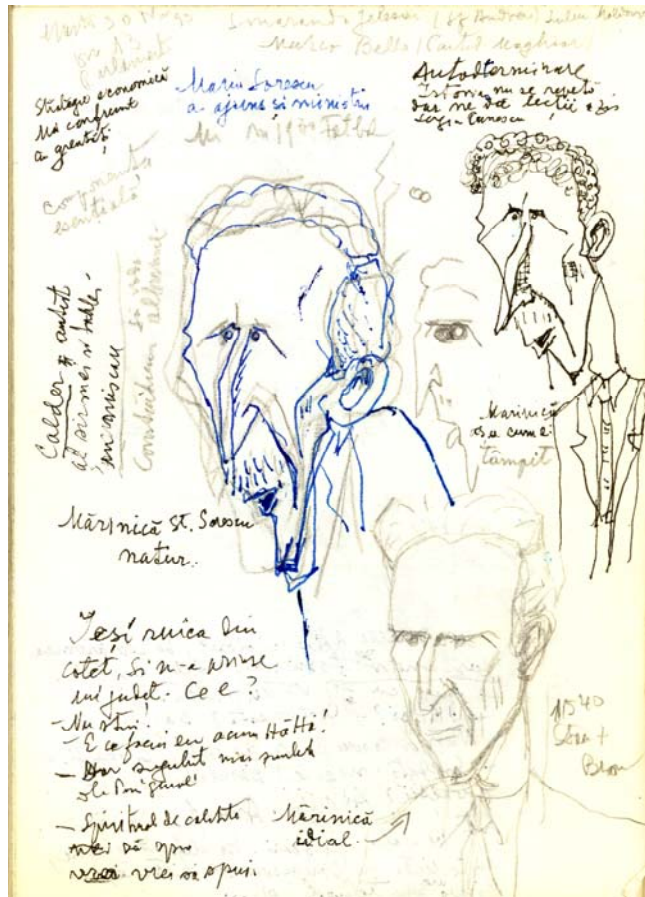

Fig. 21. Marin Sorescu a ajuns și ministru.

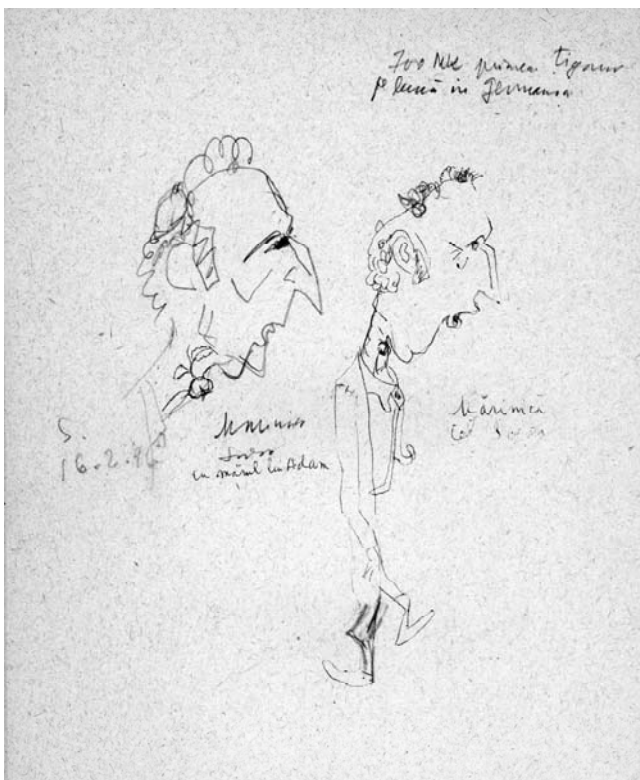

Fig. 22. Marinică Sorescu cu mărul lui Adam;
Marinică cel Sorescu, 16.2.96.

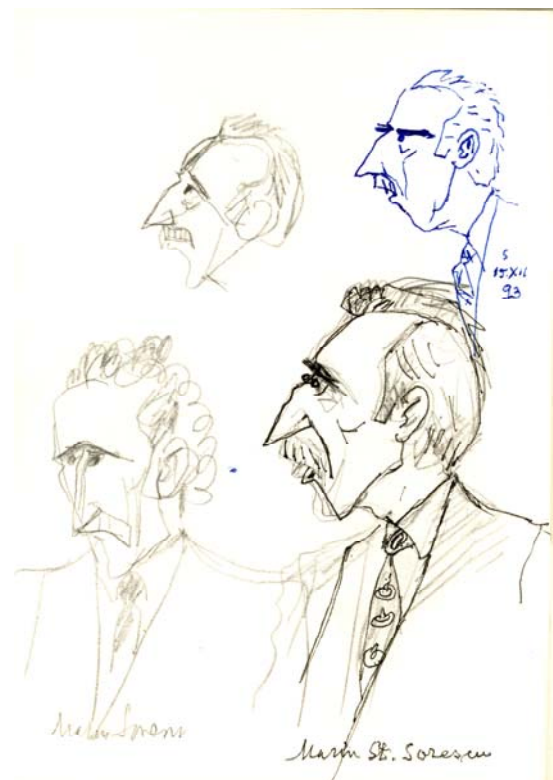

Fig. 23. Marin Șt. Sorescu, 15.XII.93.

Fig. 24. Marin cu mustața în furculiță/ și trei dinți din față/ (între timp și-a/schimbat/ înfățișarea).

Fig. 25. Marin Sorescu în forma lui de tineret.

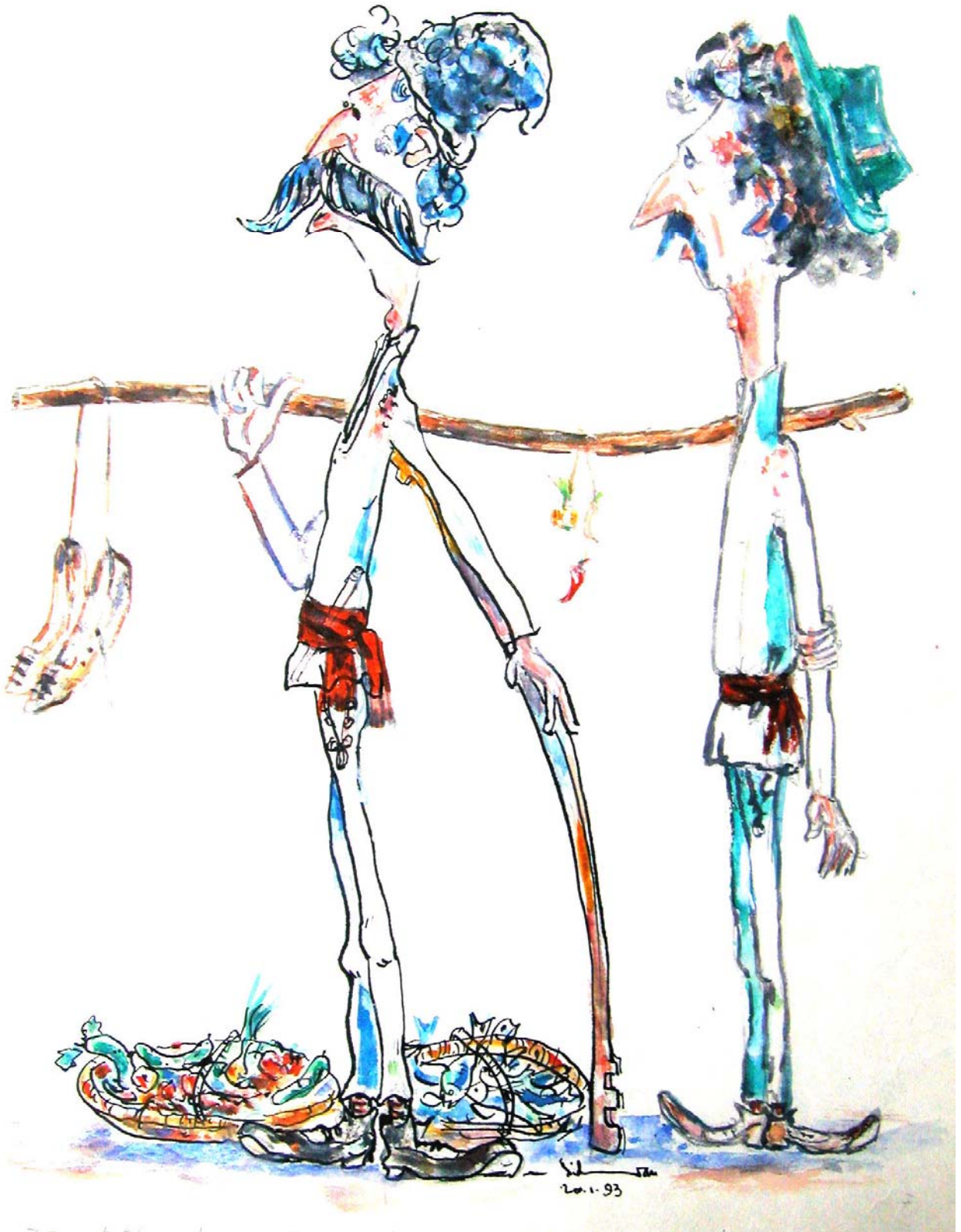

Fig. 26. Dublu portret Marin Sorescu, 20.I.93.

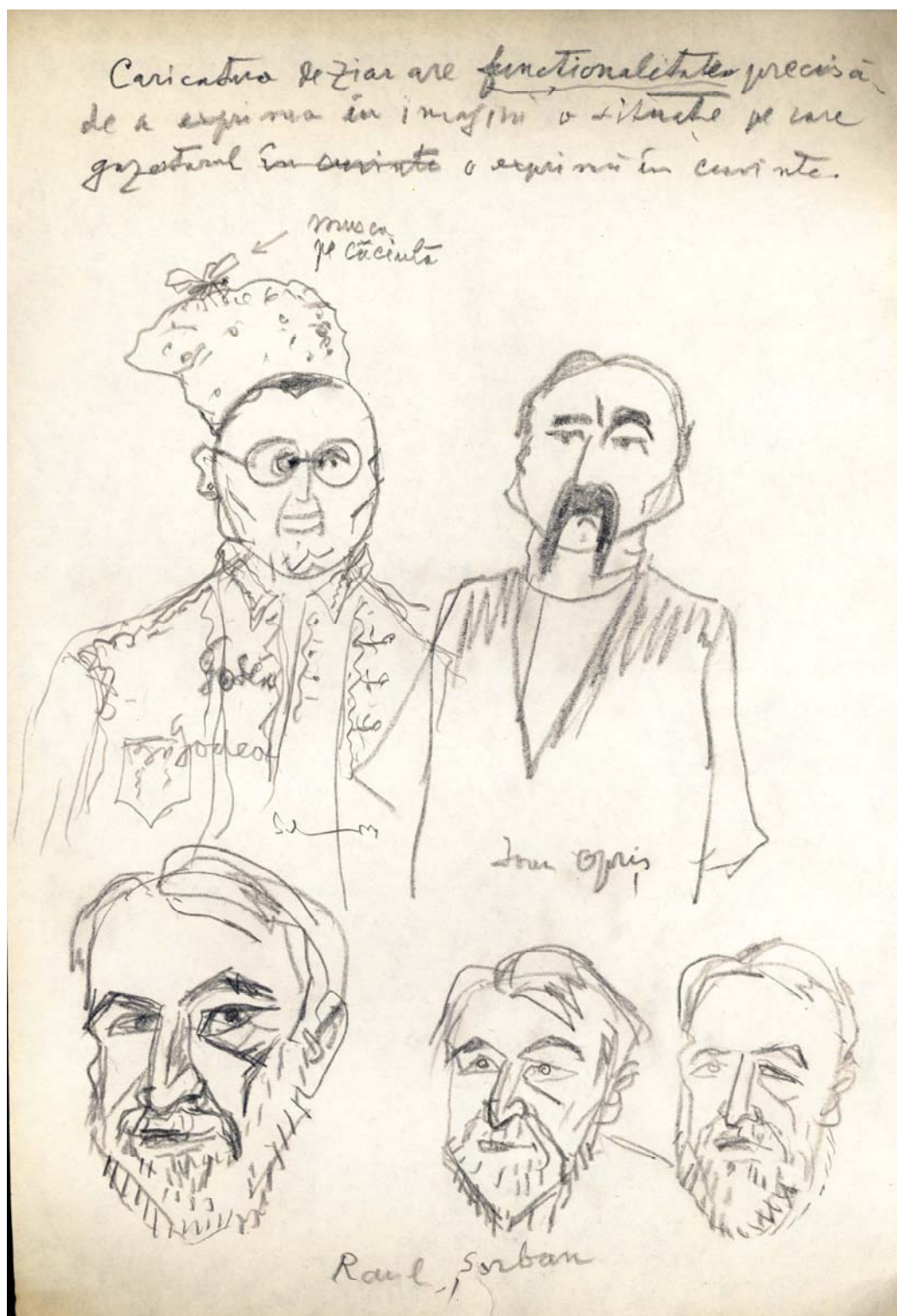

Fig. 27. Ioan Godea, Ioan Opreș și Raul Șorban.

Premierul Ciorbea mai apare, în două schițe minuscule, în preajma unui portret al gazetarului Petre Mihai Băcanu. Artistul și-a identificat personajele: „Ciorbea” și „Bă K. Nuuu!” iar în partea de jos, „Mihai Băcanu, ziarist cu mulți bani!” (Fig. 32).

Fig. 28. Ciorbă à la Victor!, 11.3.97.

Fig. 29. Ciorba sau Ciorbea!, 7.3.97.

Fig. 30. Victoraș cu un ochi la scaunul Prezidential și cu celălalt spre gunoaiele care înfloresc în fostul Mic Paris deși este și primar al Capitalei.

Fig. 31. Janus, Zeul cu două fețe și multe funcțiuni. Nu-și dă seama că se scufundă barca.

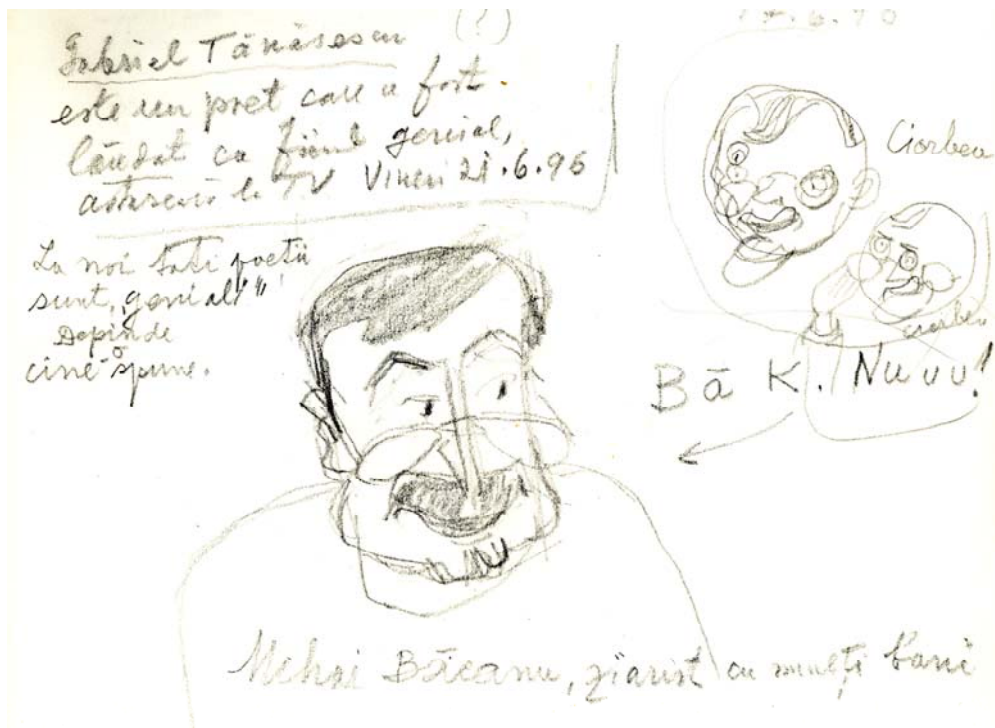

Fig. 32. Ciorbea și Bă K. Nuuu!

Mircea Ciomara, ministru al Finanțelor și apoi al Industriei și Comerțului în guvernul Ciorbea, a fost imortalizat într-un portret bine individualizat, datat 3.III.98 (Fig. 33) și în două caricaturi, pe o coală, alături de „Diverși Adrieni Năstăși”, datate cu un an mai înainte, 26 martie 97. Artistul era foarte necăjit de situația mizeră a pensionarilor, acutizată de acel ministru al finanțelor. Comentariile sale sunt elocvente în acest sens: „Ciomara, care lasă pensionarii să moară de foame” „Vrea ca toți să fie prăpădiți/ de slabi ca el” (Fig. 34). Într-o altă schiță, unde chipul mustăcios al ministrului din partea P. N. Ț. C. D. se află alături de profilul bărbos al senatorului P. S. D. și istoricului Ion Solcanu, autorul îl ironizează pe cel dintâi, schimonosindu-i numele în „Sumara” (Fig. 35).

În primăvara anului 1991, un vechi prieten care era activ în P. N. Ț. C. D. l-a persuadat pe Silvan să vină la sediul partidului spre a-l portretiza pe președintele lor, Corneliu Coposu. Artistul a ezitat, mai ales că și mai refuzase odată amicului când îi ceruse colaborarea pentru partid. El fusese întreaga viață un om apolitic, rezervat față de orice înregimentare partinică. Dar, în numele vechii prietenii care-i lega, a mers să facă acel portret. A executat mai multe schițe ce au fost arătate bătrânului șef de partid care nu le-a prea agreat, dorindu-se reprezentat la vârsta juneței. Au fost făcute noi încercări care au primit aprobarea, cu excepția nasului ce a părut prea ascuțit. Spre a scăpa de presiunea ce era pusă pe el, artistul i-a oferit guma și creionul omului politic iar acesta a făcut, cu propria mână, amendările ce și le dorea. Această experiență de excepție merita să fie consemnată așa că Silvan a înscris-o în notele sale memorialistice (vezi Anexa). La sediul partidului au fost păstrate doar exemplarele acceptate de președinte iar portretistului i-au rămas cele care i se păreau lui reușite. Altele le-a executat mai târziu, din memorie.

Corneliu Coposu apare, în desenele lui Silvan, gânditor și vlăguit, cu ochii încercănați și privirea pierdută (Fig. 36, 37, 38). În două schițe ulterioare, artistul a adăugat, sub chipul magistrului, pe acela al academicianului Dan Berindei (Fig. 39) sau a afrontat profilurile lui Coposu și al lui Năstase, într-un dialog mut (Fig. 40).

Cu Mircea Ionescu-Quintus, președintele P. N. L., artistul era prieten de multă vreme fiind amândoi ploieșteni prin adopțiune și activi în zona umorului, căci omul politic era un inspirat și prolific epigramist (Fig. 41, 42). Din cauză că șeful liberalilor îi proteja pe Primarul General al Capitalei, Crin Halaicu, și pe Viorel Cataramă, membri de frunte ai aceluși partid, Silvan s-a supărat pe epigramistul politician și a compus mai multe caricaturi în care îl prezintă în situații dificile. Odată apărea ciocănit în creștet de o cioară și strangulat de o curea cu o cataramă uriașă iar textul imaginat de autor era o lamentă a epigramistului: „Vai! Vai! Pasărea neagră mă bate în cap și catarama mă strânge de gât!” urmat de alte texte „Vai de capul meu!” sau „Cioara mă ciocăne la cap și catarama mă strânge de gât, pe mine, fost ministru pe trei zile!” (Fig. 43).

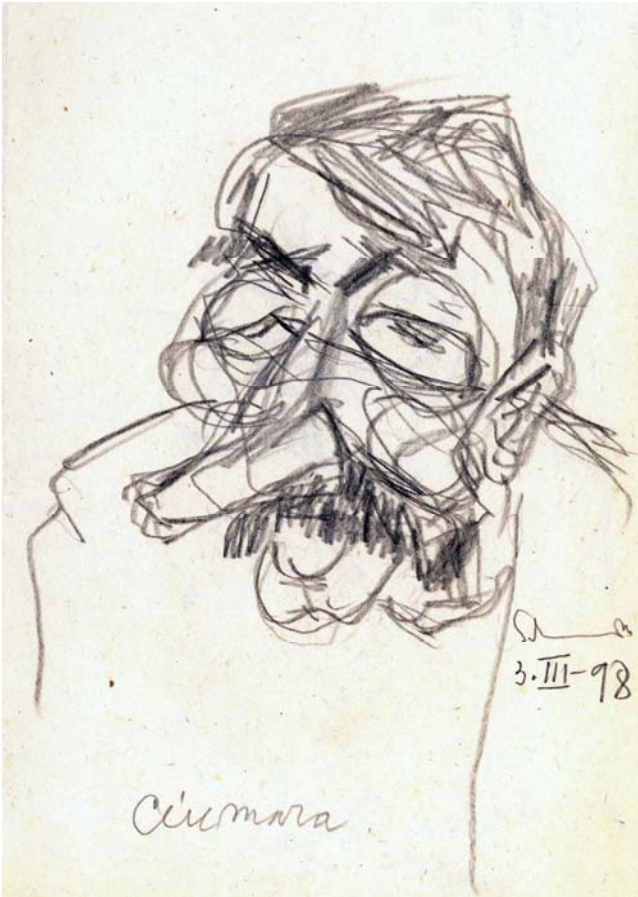

Fig. 33. Mircea Ciomara, 3.III.98.

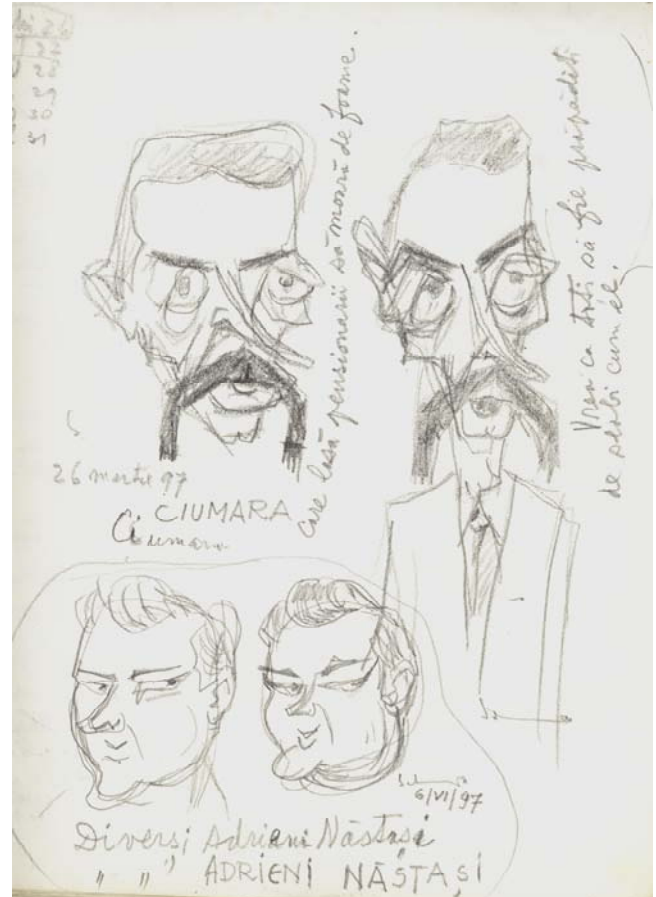

Fig. 34. Ciomara, care lasă pensionarii să moară de foame.
Vrea ca toți să fie prăpădiți de slabi ca el, 6 martie 97;
Diversi Adrieni Năstăși, 6.VI.97.

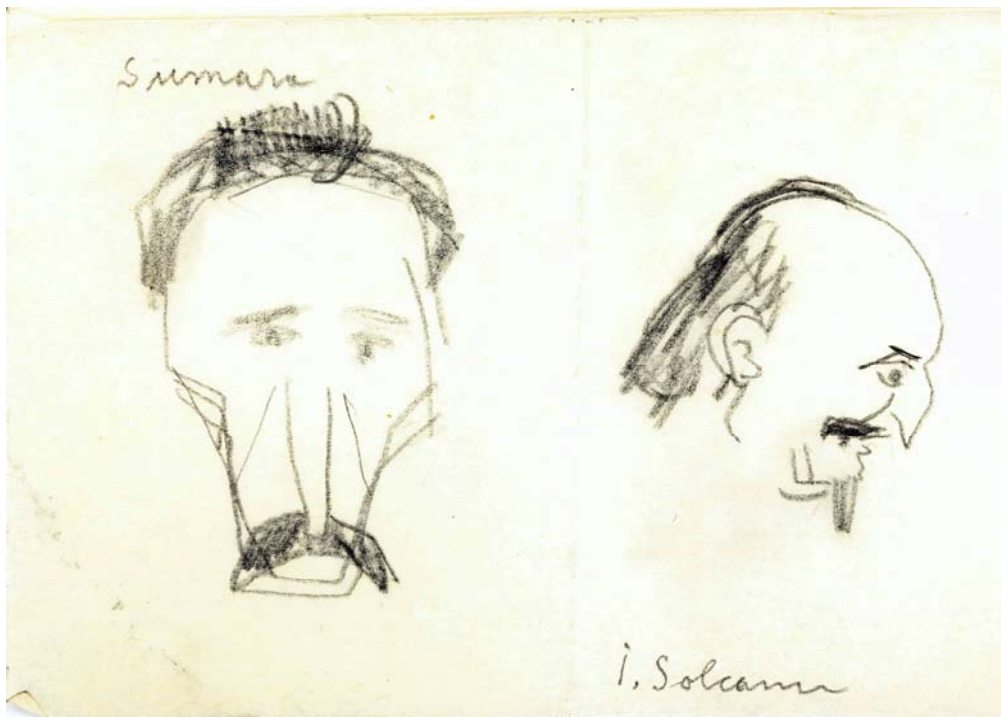

Fig. 35. Sumara și Ion Solcanu.

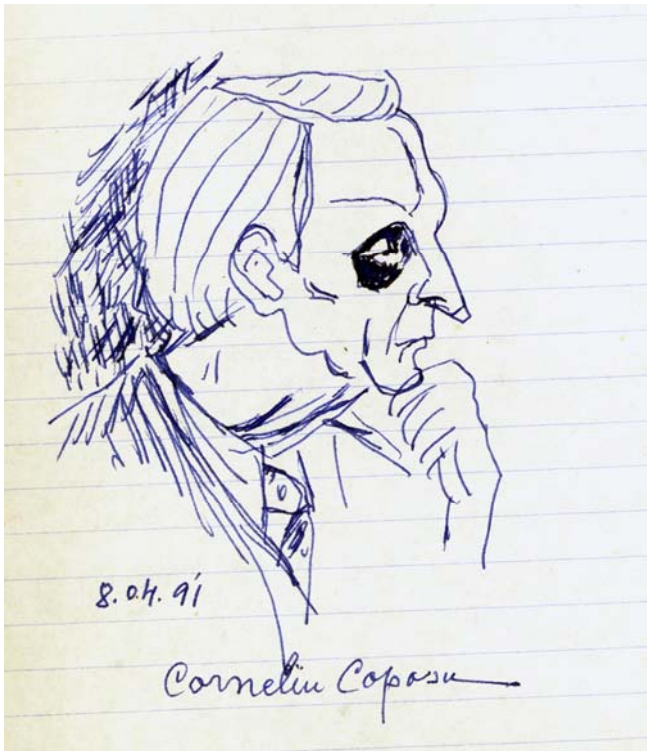

Fig. 36. Corneliu Coposu, 8.04.91.

Fig. 37. Corneliu Coposu, 93.

Fig. 38. Corneliu Coposu, 11.XI.93.

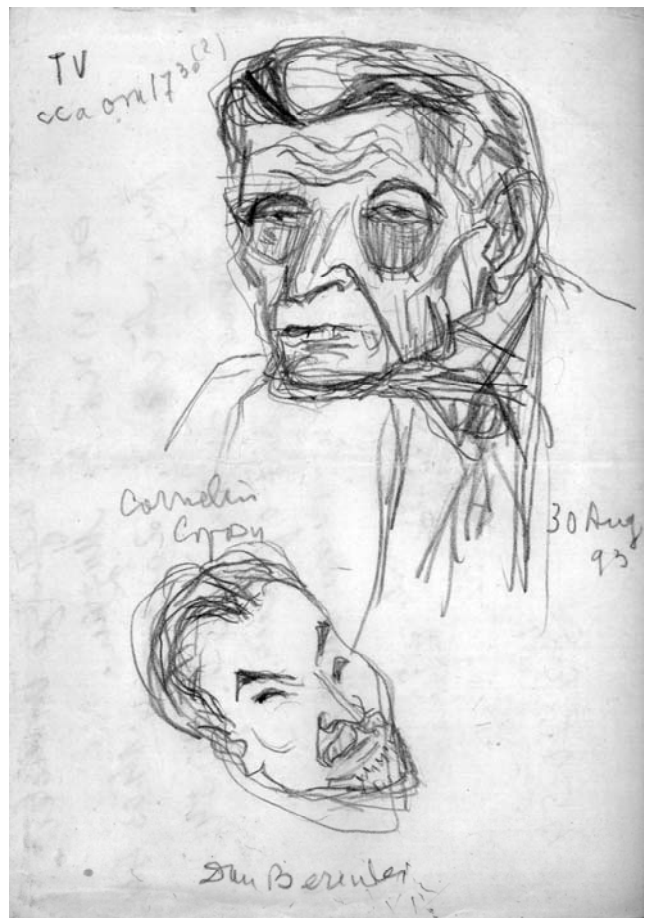

Fig. 39. Corneliu Coposu și Dan Berindei, 30 aug. 93.

Fig. 40. Coposu și Năstase.

Într-o altă schiță, președintele Ionescu-Quintus se ține de gât cu primarul Halaicu, obez, aproape acoperindu-l cu făptura sa mătăhăloasă pe vârstnicul politician. Cel din urmă ține o mătură la spinare, semn al activităților sale edilitare (Fig. 44). Imaginea are două legende, sus: „Înfrățirea între un fost ministru timp de trei zile și un primar compromis din prima zi”; iar jos: „Frăția M. Ionescu-Quintus și Zambilă Malacu I-iul zis Regele Gunoaielor. Prietenie la cataramă”. În josul paginii, în stânga, este schițat chipul lui Yasser Arafat, Președintele Organizației pentru Eliberarea Palestinei.

Dar cele mai mușcătoare reprezentări ale liderului liberal sunt acelea de spânzurat. Într-un desen apare atârând de o curea cu catarama lată în vreme ce, la picioarele sale se află primarul Halaicu, ridicat pe niște piciorușe plâpânde de purcel, care îl înțepă în coastă pe Quintus cu o coadă de mătură în timp ce-i spune: „Cristos a înviat; tu crezi c-o să mai înviezi? Cataramă ți-a trebuit?” Jos mai apare un fragment de monolog: „Eu te gădil!” Ca semn de omagiu postum, o mătură este înfiptă în preajma spânzurătorii iar pe ea e prinsă, ca pe o jerbă funerară, inscripția „Șefului/ Mircea Sixtus/ Epigramist.” Silvan a simțit nevoia ca, în colțul din dreapta sus, să adauge și un titlu acestei compoziții stufoase: „Sacrificarea lui Mircea Sixtus Rătăcitorul” (Fig. 45). O variantă a scenei spânzuratului îl prezintă pe omul de stat cu o mătură subțioară și o altă mătură, înfiptă în pământ, de care sunt prinse flamuri cu expresia regretelor primarului Capitalei – ironizat prin porecla Zambilă Malacu – în vreme ce volumele de epigrame stau stivuite, ca niște pietre tombale, printre care se zbuguiesc și pe care le rod niște șobolani (Fig. 46).

Primarul general al Capitalei din intervalul 1992–1996, Crin Halaicu, a fost un alt personaj care se preta ironiilor lui Silvan. După două pagini care conțin câte două portrete, din unghiuri și în atitudini diferite – unul dintre ele cu legenda „Crinul Negru Halaicu” (Fig. 47, 48), – au mai fost executate două compoziții pline de sarcasm la adresa murdăriei urbane, în care edilul, cocoțat pe un maldăr de gunoi, ca pe o tribună, salută parada șobolanilor. Cu un țințur al cărui fund este spart și o cioară așezată pe un par în preajma sa, primarul pare în elementul său. Legenda explică: „Halaicu Crin primește/ defilarea șobolanilor pe o grămadă/ de gunoi.” (Fig. 49). A doua compoziție preia ideea dar o dezvoltă din altă perspectivă, plasând personajul în punctul principal de vedere și mult mai jovial decât în anterioara imagine (Fig. 50). „Defilarea/ milioanele de șobolani/ prin fața Primarului General al/ Capitalei, Crin Halaicu/ Șobolanii: Să ne trăiești, nașule, că ai/ grijă de noi și de puricii noștri!” sună legenda.

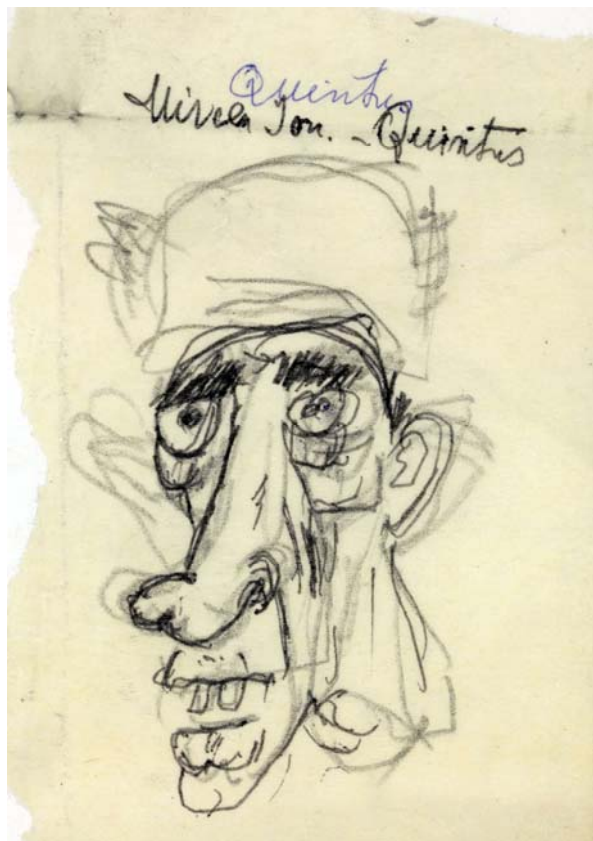

Fig. 41. Mircea Ion. – Quintus.

Fig. 42. Mircea Quintus, 24.8.94.

Fig. 43. Epigramistul Ionescu Sixtus: Vai de capul meu!

Fig. 44. Frăția M. Ionescu-Sixtus și Zambilă Malacu I-ul zis Regele Gunoaielor. Prietenie la cataramă.

Fig. 45. Sacrificarea lui Mircea Sixtus Rătăcitorul.

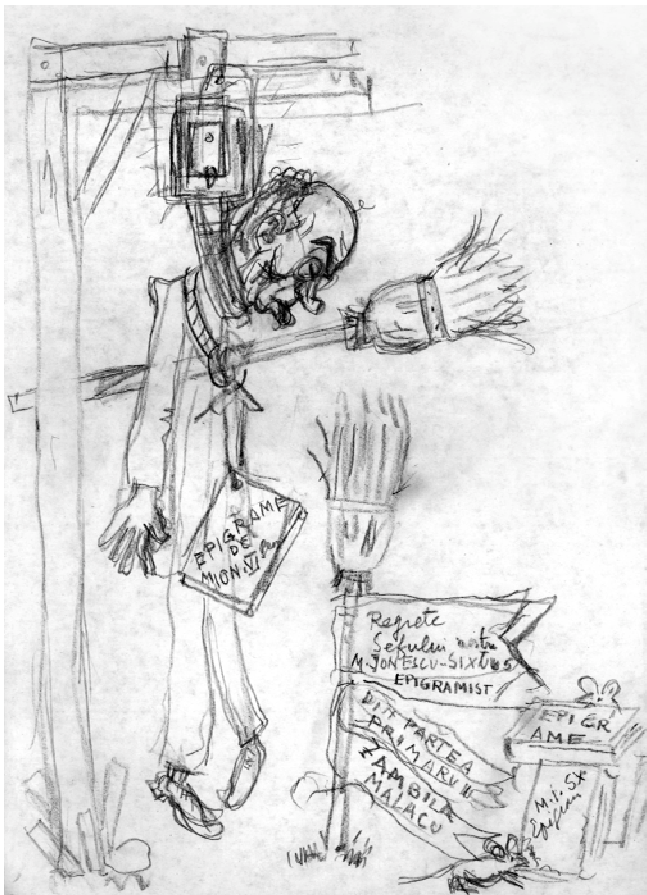

Fig. 46. Regrete șefului nostru, M. Ionescu-Sixtus, Epigramist.

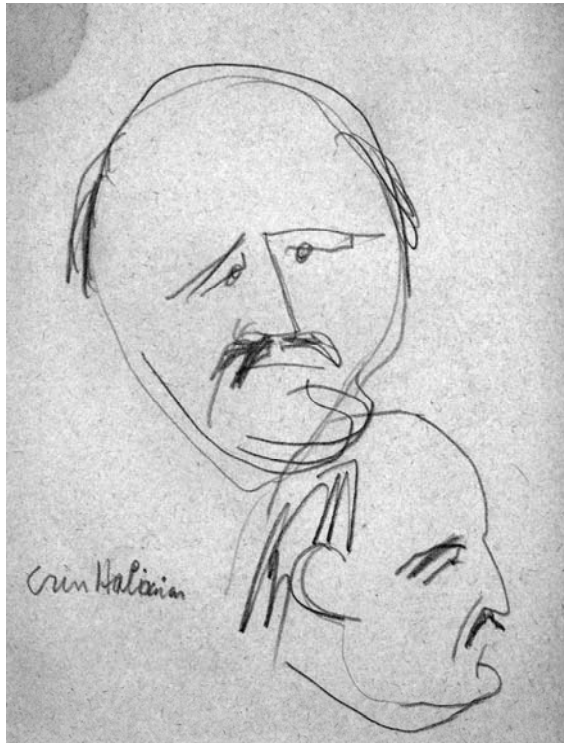

Fig. 47. Crin Halaicu.

Fig. 48. Crinul Negru Halaicu.

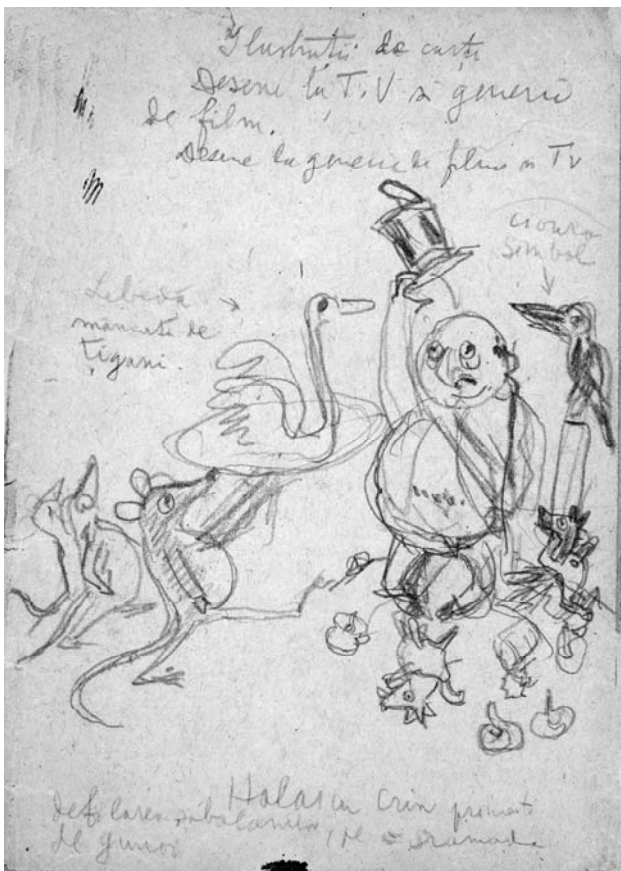

Fig. 49. Halaicu Crin primește defilarea șobolanilor pe o grămadă de gunoi.

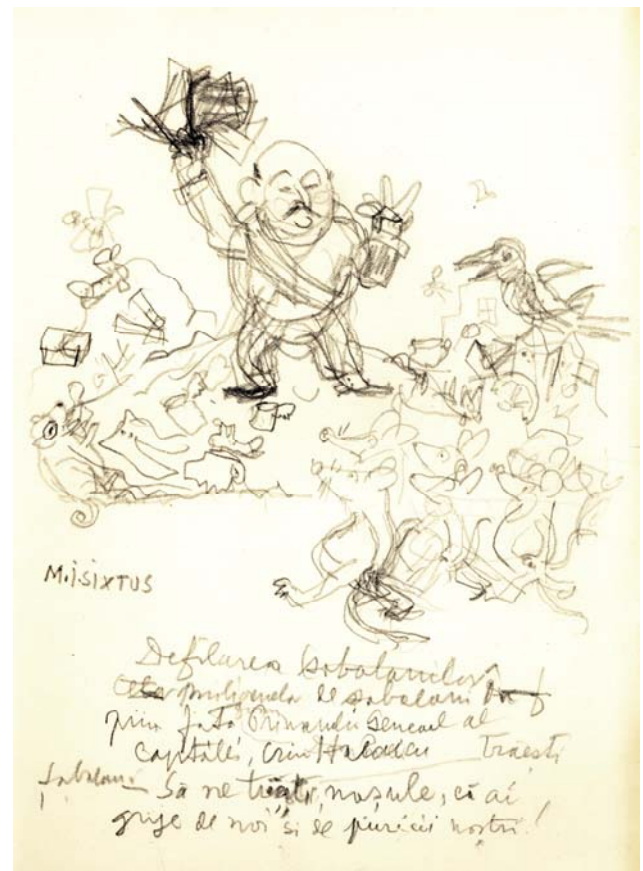

Fig. 50. Defilarea milioanei de șobolanii prin fața Primarului General al Capitalei, Crin Halaicu.

Fig. 51. Ion Rațiu, 92.

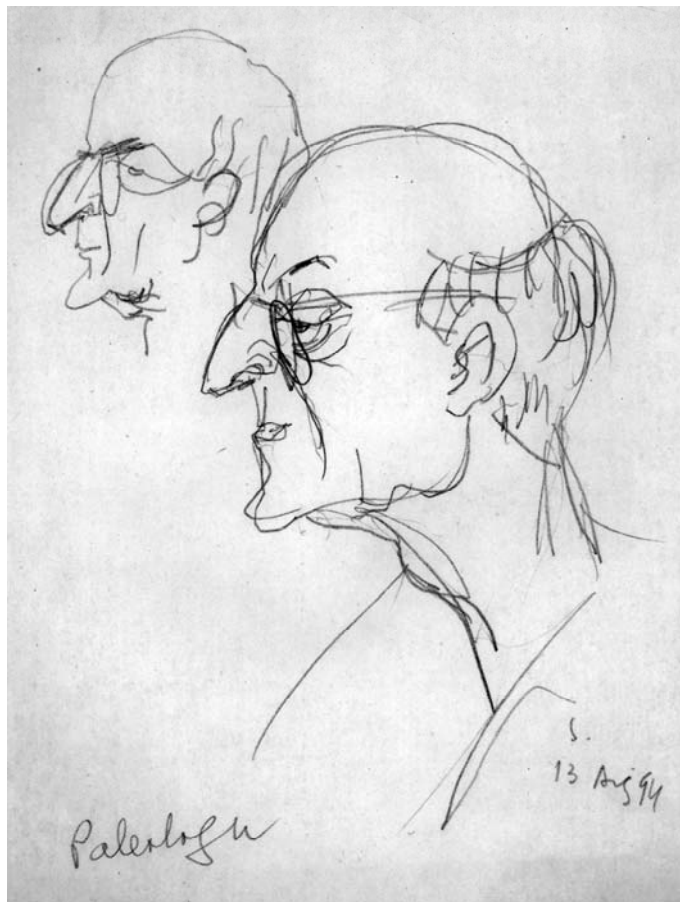

Fig. 52. Alexandru Paleologu, 13 aug. 94.

Fig. 53. Emil Constantinescu și Adrian Severin.

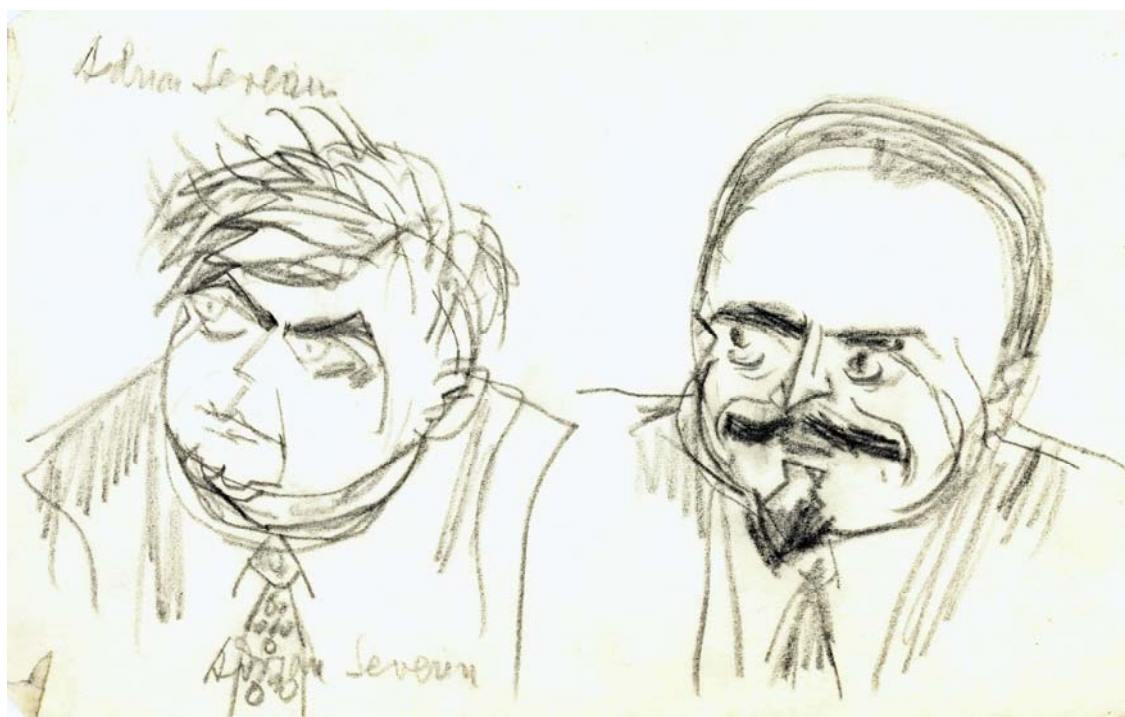

Fig. 54. Adrian Severin și Ion Solcanu.

Fig. 55. Mai vrei să și vorvești?, 3.4.90.

Fig. 56. Obsesia. Văd pe cineva în piață. Face greva foamei? - Nu, cineva ia masa în natură!, 8.VI.90.

Fig. 57. Două feluri de curele, 26.II.97.

Fig. 58. La 80 de ani. Așa arată pe stradă, 30 iulie 1989.

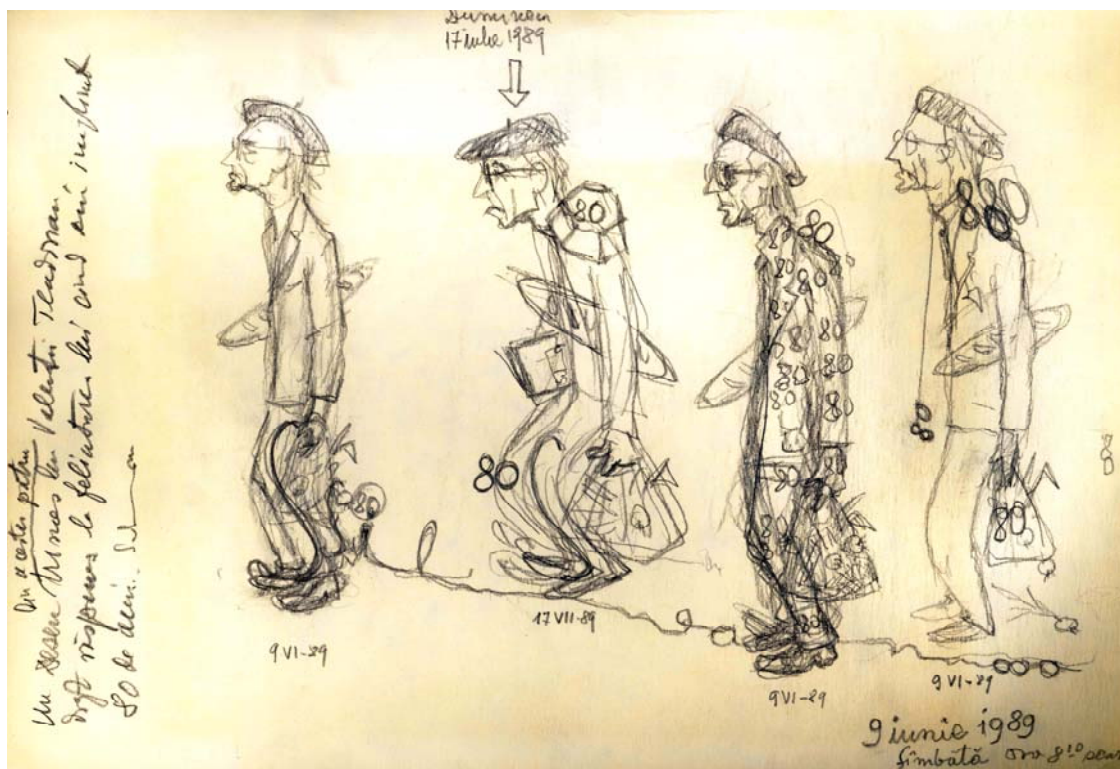

Fig. 59. Silvan 80, 9 iunie 1989.

Silvan, om născut în 1909, care trăise jumătate din viață într-un regat și într-o democrație adevărată – excluzând perioada dictaturii regale a regelui Carol al II-lea care, însă, nu afecta prea mult pe cetățeanul simplu – era evident că simțea afinități cu oamenii politici de dreapta. Așa că, pentru anumiți senatori și diplomați de după 1990, a avut o mare simpatie, reflectată și în portretele făcute. Ion Rațiu, candidat la președinție în primele alegeri din 1990, a fost schițat de Silvan, în 1992, cu o figură deschisă, zâmbitoare (Fig. 51). Omul politic a văzut și a aprobat lucrarea așternându-și autograful, datat 23.4.1992. Artistul a adăugat numărul de telefon al modelului sub semnătura acestuia. Alexandru Paleologu, istoric literar, scriitor, om politic și diplomat – „ambasador al golanilor”, cum singur s-a intitulat – a fost creionat, cu trăsăturile sale fine, nobile, în 1994 (Fig. 52). Pe o pagină unde îl portretizase pe Adrian Severin, încrunțat și important, a mai creionat două portrete sintetice ale președintelui Emil Constantinescu (Fig. 53). Chipul lui Adrian Severin mai apare, alături de acela al lui Ion Solcanu, surprinși, probabil la o ședință sau emisiune văzută pe ecranul televizorului (Fig. 54).

Profund impresionat și indignat de nesiguranta vremurilor, de demonstrațiile stradale, de fraudele la alegeri și de intervenția brutală a minerilor sau a forțelor de ordine, Silvan a satirizat asemenea situații, în spiritul caricaturistilor de la început de secol XX, amintiți mai sus. „Mai vrei să și vorvești?” este una dintre aceste caricaturi în care este infierată cenzura, aparent desființată, dar care, sub imperiul băteii, era impusă celor care criticau guvernul ce își schimbase doar pielea dar nu și năravul (Fig. 55). Un „comunist cu față umană” și șapcă în carouri lovește zdravăn în moalele capului un cetățean legat la gură. Pentru a evidenția faptul că această schiță nu era destinată publicării, a semnat-o cu numele intim, folosit în familie: Mimu.

La începutul zbucoimatuului an 1990, când mulți protestatari începuseră să țină greva foamei în speranța rezolvării doleanțelor întemeiate, artistul a închipuit un dialog cinic între doi trecători care întâlneau un asemenea grevist: „Văd pe cineva în piață. Face greva foamei? - Nu, cineva ia masa în natură!” (Fig. 56). Desenul are trei variante ale legendei și este intitulată „Obsesia”.

Fig. 60. Visul unui octogenar, adică Silvan, de Revelion 1989.

Spre a-și afirma propriile insatisfacții cauzate de lipsuri, pe 27 februarie 1997, a executat o compoziție încărcată de umor amar, intitulată „Două feluri de curele” (Fig. 57). În registrul superior sunt plasate modelele de curea „pentru cetățeanul obișnuit”, subțire și scurtă și „Cureaua demnitarului din guvern”, mult mai lungă și lată. Dedesubt este inserat anunțul apariției de „Noi locuri de muncă pentru perforat cureaua” iar, mai jos, „Societatea de Stat pentru strâns cureaua”. În registrul inferior sunt figurați beneficiarii acestor tipuri de curele, cetățeanul costeliv – între care s-a și autoportretizat – și demnitarul obez.

Întreaga viață, portretistul de caracter Silvan a fost stăpânit de un înalt simț al autoironiei. În două desene se prezintă, în forma realistă a apariției sale pe stradă, la vârsta de 80 de ani – slab, tras la față, trist, dezamăgit, cu haine ponosite, îngreunat de o plasă de cumpărături și o franzelă strânsă sub braț iar pe umăr copleșit de o greutate de cântar pe care este marcată etatea sa (Fig. 58). Cealaltă lucrare este o variațiune pe aceeași temă a vârstei și a lipsurilor cotidiene în care a inclus 4 autoportrete executate la date diferite, notate sub fiecare dintre ele – 9.VI și 17.VII – copleșit de sacoșe cu alimente și de ani, cu genunchii tremurători, nesiguri, și o expresie tristă, blazată (Fig. 59). Anii sunt figurați fie prin greutatea specifică cântarelor fie prin acoperirea hainei cu cifra 80, care îl apasă pe umerii fragili și-i atârna ca un pandantiv, de gât. Cele patru figuri sunt unite, la bază, prin semnătura sa supradimensionată. Pe marginea stângă a desenului este o inscripție prin care precizează că una dintre schițe a fost expediată unui prieten, tenor la Operetă: „Un desen din acestea patru, trimis lui Valentin Teodorian, drept răspuns la felicitarea lui când am împlinit 80 de ani. Silvan”.

O altă compoziție îl prezintă pe artist în forma ideală a viselor sale la început de an 1989, când aspira să primească felicitări din partea editurilor care-i publicau albumele, invadat de flori, sticle de șampanie, onoruri și volume tipărite (Fig. 60). Legenda era foarte clară: „Visul unui octogenar: adică Silvan/ de Revelion 1989”. Dar visul avea să rămână doar un vis!

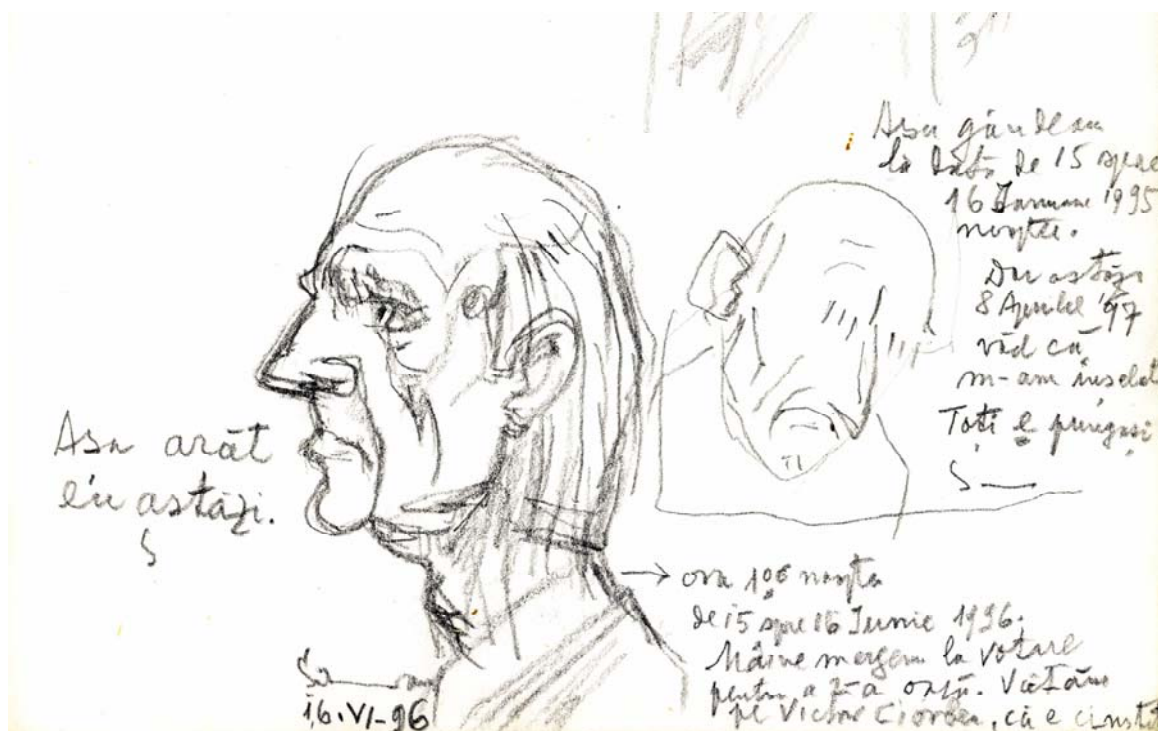

Fig. 61. Așa arăt eu astăzi, 16.VI.96.

Dezamăgirea artistului nu avea să întârzie. Într-un dublu autoportret se immortaliza la două date diferite. În cel din stânga, artistul se prezintă plin de speranțe în vara lui 1996 – „Așa arăt eu astăzi”, specificând într-un text alăturat ora la care l-a executat și aspirațiile sale electorale, „Ora 1.06 noaptea/ de 15 spre 16 iunie 1996./ Măine mergem la votare/ pentru a 2-a oară. / Votăm/ pe Victor Ciorbea, că e cinstit”. În dreapta s-a schițat ca un om înfrânt, cu capul în piept, ochii plecați, acoperiți de sprâncene și colțurile gurii lăsate, într-o expresie de maximă durere și frustrare. Textul lămurește această situație: „Așa gândeam/ la data de 15 spre/ 16 iunie 1995 (sic)/ noaptea./ Dar astăzi/ 8 aprilie '97/văd că/ m-am înșelat./ Toți e pungăși.” (Fig. 61).

Prin suita desenelor umoristice inspirate de realitățile social-politice românești și de chipurile demnitarilor trecători aflați la frânele țării poate fi revelat un aspect nou, necunoscut, al creației unuia dintre marii portrețiști de caracter ai secolului al XX-lea, Silvan – istoric în imagini al culturii naționale și universale pe o întindere de aproape șapte decenii – care, astfel, poate fi adjucecat și în zona caricaturii sfichiuitoare la adresa mai marilor timpului.

Anexă

7 aprilie 1991 Prima zi de Paște 1991

[Cum am făcut portretul lui Corneliu Coposu]

Șelucă Manea² mă rugase mai demult să desenez ceva pentru ei [țărăniștii]. „Eu nu fac desene și nici caricaturi politice” i-am răspuns, așa că am scăpat ușor cam un an, un an și ceva.

Dar, sâptămâna trecută, îmi spune soția că cineva, al cărui nume nu l-a înțeles destul de bine, m-a căutat la telefon. După ce s-a închis telefonul și-a dat seama că este vorba de Șelucă Manea. A revenit seara și i-am spus: „Eu am rămas la portret”. „De data asta de portret este vorba, să-l desenezi pe președintele nostru, Coposu. Când poți?”. „Să-mi telefonezi cu două zile înainte, să aranjăm”. N-a avut răbdare, a doua zi în cursul dimineții m-a prins acasă și am aranjat pentru poimânie la 12–12,15.

Am umblat pe la diferite uși, întrebând, până, în sfârșit, am nimerit. „Caut pe Dl. Șelucă Manea” spun unei fâțe care era secretară la un birou, într-o cameră plină de oglinzi. „Dl. Manea, știm, Șelucă nu cunoaștem. Este într-o conferință alături”. Mă anunță „Vă caută Dl. Silvan”. Iese Șelucă repede. „Vino înăuntru, suntem într-o conferință economică. Intră”. Mă recomandă: „Dl. Arhitect Silvan Ionescu”. O masă lungă cu 12 bărbați îmbrăcați obișnuit. Unul le făcea un raport asupra unei călătorii în S. U. A.

M-am dezbrăcat de palton și am luat loc pe scaun. Mă gândeam la ale mele, nu eram atent la ce vorbesc ei, care nu se fereau deloc de mine.

Șelucă îmi comunicase că Dl. Președinte lipsește, este plecat undeva. Mă imploră să vin mâine la aceeași oră că mă așteaptă, sunt deja anunțat.

A doua zi am fost prezent deși ezitasem să-i promit expres că voi veni. M-am dezbrăcat și mi-am atârnat paltonul în același cui ca ieri și m-a introdus într-o cameră spațioasă, cu fotolii de jur împrejur. Coposu s-a ridicat cam pe jumătate de pe scaunul lui, mi-a întins mâna și a continuat să citească niște hârtii de pe birou.

M-am așezat pe unul din fotoliile de vis-à-vis, studiindu-l: un bărbat obosit, cu părul alb și ochii așezați în orbite întunecate. Se distinge bine osatura craniană. Era ușor de desenat. În stânga mea a rămas Șelucă. La început l-am schițat direct din față, cu privirea în jos și scriind. După aceea a venit cineva să-l țină de vorbă și și-a schimbat poziția în profil. Bine și așa. Avea nasul ascuțit, buzele subțiri și cu dunga mizeriei și a decepției accentuată. Aplecat puțin înainte din cauza bătrâneții. Am făcut câteva schițe așa cum arăta. „Fă-l mai tânăr și mai bonom” îmi atrage atenția Șelucă. „Tu nu vezi – i-am arătat, pe viu – ce dungă accentuată are la gură? Are chiar două! Și bonom! De unde? E un om lipsit de vlagă. Uite, eu ți-l fac zâmbind, dar el nu zâmbește...” „Așa e mai bine, zâmbind” spune Șelucă, mulțumit.

După numeroase schițe, Șelucă ia câteva și i le arată. Coposu se uită lung la ele, le resfiră de câteva ori, și spune: „Cam bătrân! Mai tânăr”. Cineva de la biroul lui Coposu cu care tocmai stătea de vorbă, vrea să-i facă plăcere „șefului” și spune: „Nu seamănă”. N-am putut să mă stăpânesc: „D-stră să nu vă dați părerea în lucruri la care nu vă pricepeți. Stați la locul D-stră” și mă uitam crunt la respectivul din fața lui Coposu.

„Cine mai e și acest «cântă-n strună»?” întreb pe Șelucă, destul de tare, să mă audă respectivul care, luat prin surprindere, se uita cam cu frică spre mine. „E șeful veteranilor”, îmi spune Șelucă.

² Ioan „Șelucă” Manea (1920–2003), senator de Iași din partea PNȚCD în intervalul 1992–1996, membru în Comisia de Privatizare, poreclit Șelucă de prieteni.

Întors cu desenele, Șelucă îmi șoptește: „Fă-l pe Dl. Președinte mai tânăr”. „Eu ți-l fac și bacalaureat dacă vrei...”. Și-l desenez ca pe un domn cam la vârsta cea mai frumoasă, la 40–45 de ani (Coposu avea acum 73 de ani). „Așa e bine!” Și se duce din nou de i-l arată. „Da, așa e bine” spune la rândul lui și Coposu, îi plăcea că-l întinerisem cu 30 de ani. „Dar la nas... Nasul e prea ascuțit. Aveți o gumă?” Îi dau guma, Coposu șterge cât vrea din nas. Șelucă îi dă creionul lui. Coposu încearcă. „Nu. Îmi trebuie tot creionul cu care s-a lucrat”. Îi împrumut creionul 4 B și Președintele Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat (P. N. Ț. C.D.) își rotunjește vârful nasului așa cum ar dori el să fie în realitate.

Șelucă aduce desenul iar Coposu urmărește, cu interes, ce impresie îmi face.

– Da, așa e perfect, zic eu, cu ipocrizie. Dumneavoastră vă știți pe dinafară. Eu de aici, de la distanța aceasta, nu vedeam prea bine.

Coposu pare încântat și-mi spune „Eu vă știu, Dle Silvan, demult. Vă vedeam în reviste, pe vremuri”. Și-mi spune și despre o revistă din Transilvania al cărei nume îmi scapă dar la care, de fapt, nu am colaborat niciodată, dar aprob ușor din cap.

– Am lucrat la multe reviste, numai la cele de stânga niciodată.

Între timp se așezase la birou și secretarul general al partidului, Ion Lup, și asculta.

– Am debutat în 1927, spun eu. Secretarul de partid, prietenește: „Atunci putem face o socoteală ce vârstă aveți”. „Nu e nevoie, vă spun eu: am 82 de ani în curând”. „Felicități”.

Între timp sosește Șelucă aducând de la xerox volumul-broșurică *Retrospectivă asupra istoriei contemporane*, autor Corneliu Coposu, Editura Gândirea Românească, București, 1991. Pe coperta din spate imprimase, la xerox, portretul lui Coposu, cu nasul de june-prim, așa cum binevoise însuși să și-l înfrumusețeze.

Pe volum, Președintele mi-a scris (autograf) „Domnului Silvan, cu simpatie și apreciere/4.04.1991 Corneliu Coposu”.

Acum toată lumea era mulțumită, mai ales eu care lucrasem de la 12,30 până la 15,30 – trei ore – și eram topit de oboseală. Numai secretarul general era disperat că-i dispăruseră ochelarii: „Nu de alta dar n-am cu ce citi. I-am mai pierdut odată și i-am găsit după 10 zile. Am citit acum un sfert de oră scrisoarea lui Rațiu și uite că ochelarii nu mai sunt”. Căuta ridicând toate mapele întâlnite în cale, și desenele mele și hârtiile Președintelui de pe birou. Și-a scotocit de câteva ori propria-i mapă. Și, în sfârșit, i-a găsit într-un buzunar de la haină.

– Vedeți cât de relativă e fericirea? îi spun eu. Acuma sunteți alt om.

El râde și e cu adevărat fericit.

Mi-am adunat și eu hârtiile și numeroasele schițe în carnet, m-am apropiat de Coposu care, ca și la început, s-a ridicat cu greu, pe jumătate, și ne-am luat la revedere.

Răsufлам că scăpasem.

Jos în curte l-am întâlnit pe Gabriel Țepelea care-și aducea aminte de mine făcând semn că eu desenez, și apoi mi-a spus „Silvian Ionescu” (Silvan, l-am corectat eu). Spune că-i trebuie și lui un portret pe un volum care este gata. „Ja-l pe cel care a apărut în *Manuscriptum*, la comemorarea lui Goga”. Ar fi vrut altul dar eu nu mai eram dispus să fac portrete sub supraveghere.

Țepelea spunea că este cel mai bătrân dintre deputați. În scurt timp pleacă la un congres în Vietnam, trimis pentru că el vorbește mai multe limbi. E prima dată când călătorește pe bani statului. Se oprește întâi în China, dar nu știa de ce. E o delegație mare. De față era și unul care a fost recomandat „cel mai mare apicultor din România”. Acesta spune că-i este și rușine să vândă mierea cu 300 lei kg, așa cum e prețul pe piață.

(Va să zică, și negustorii se miră de prețurile exagerate la liberalizare). L-am rugat să-mi vândă și mie și a rămas că Șelucă Manea să țină contactul și să mă anunțe.

Am uitat să arăt care era atmosfera din cabinetul Dlui Președinte al partidului P. N. Ț. C. D. Deci, Coposu stătea ghemuit la birou. Soseau destul de des reprezentanți ai partidului, câteodată unul singur, altădată doi sau chiar trei împreună și începeau să-i spună chestiuni pe care nu le auzeam fiindcă nu mă interesau. Păreau mai mult rapoarte banale, pârâciuni și intrigi. Cei sosiți se plângeau de cei din localitatea de unde veniseră, de fel de fel de nereguli pe care le făceau cei care nu erau prezenți. Coposu stătea calm și asculta, rar spunea câte un cuvânt. Nu era nici revoltat și nici nu propunea vreo soluție. Părea că ascultă știri de pe altă planetă, care nu-l interesau. Cred mai degrabă că în fiecare zi se petreceau aceleași lucruri, și era acrit de ele, ceea ce-l făcuse nepăsător la tot ce auzea. Toate mișcărilor lui Coposu erau executate cu „încetinitorul”; vorbea la fel.

Din când în când se deschidea ușa și apărea câte o figură care privea să vadă când îi vine rândul să intre și el în audiență; pe lângă aceștia, zăream și pe alții care se uitau peste cel din ușă să prindă, măcar dintr-o clipită, ce este în cabinet, dar din ce doreau ei să afle, mă vedeau decât pe mine care stăteam calm, desenam și, din când în când, mă uitam și spre ușă, să-mi fac o idee ce-o fi prin sala de așteptare.

Apare unul cu părul grizonant și cu o mapă subțioară. Șelucă ne recomandă: „Dl. Dan (sic) Lăzărescu³, directorul *Dreptății*”.

- Noi ne cunoaștem, Dle Silvan, de la Dl. Carandino⁴.
- Ce face Nico Carandino, Dle Lăzărescu?
- Dl. Carandino este total senil. Are o femeie care nu dă voie nimănui să-l vadă.
- Cum, chiar așa a ajuns? Dar i s-au restituit memoriile pe care i le confiscase securitatea? întreb eu.
- Da, se găsesc la mine și-n curând vor apărea în volum⁵.

După această scurtă convorbire s-a dus la Coposu și nu știu ce au discutat arătând un material scos din servietă. La plecare i-am spus lui Lăzărescu:

– Îmi pare rău de Carandino. Eu am încercat să-l împac cu Lilli Carandino cu ocazia lansării volumului *Actori de ieri și de azi*⁶. Am luat masa la Scriitori (Casa Sadoveanu), au fost mai multe persoane. Și Nico Carandino nici nu a vrut să se uite la fosta lui soție. Ce face Lilli Carandino?

- Ea e bine.
- Dacă s-ar fi împăcat acuma ar fi fost cine să-l îngrijească.

După plecarea lui Lăzărescu, Coposu a vorbit cu cineva la telefon în limba franceză. Vorbea franceză de elev de liceu, începător, fără nici un fel de intonație, era un fel de românească spusă în cuvinte franțuzești sau, mai bine spus, o franceză pronunțată în limbă românească.

³ Paul Lăzărescu (1926–2021), gazetar. Vechi prieten cu N. Carandino. A fost șeful studenților țărăniști, participant activ la manifestația pro-monarhistă din 8 noiembrie 1945. Arestat și condamnat, a efectuat 8 ani de închisoare. După eliberare a lucrat ca muncitor necalificat iar apoi ca lingvist. După 1990 a fost director al periodicului *Dreptatea* (1990–1991) după care a trecut la *Cotidianul* (1991–1997). A semnat volumul *Herța – ținutul de basm și vis al copilăriei mele* (2009) și a îngrijit reeditarea volumului lui N. Carandino *Nopți albe și zile negre. Memorii din închisorile și lagărele comuniste* (2017).

⁴ Nicolae Carandino (1905–1996), ziarist, cronicar plastic și dramatic, memorialist, traducător, deținut politic, apropiat al lui Iuliu Maniu, autor al unor importante volume dedicate teatrului liric și dramatic: *Viața de glorie și pasiune a mării cântărețe Darclée* (1939), *De la Electra la Dama cu camelii* (1971), *Actori de ieri și de azi* (1973), *Radiografii teatrale* (1976), *Teatrul așa cum l-am văzut (1935–1946)* (1986), *Nopți albe și zile negre. Memorii din închisorile și lagărele comuniste* (2017).

⁵ N. Carandino, *Nopți albe și zile negre. Memorii din închisorile și lagărele comuniste*, Ediție îngrijită de Paul Lăzărescu, note de Andrea Doboș, Fundația Academia Civică, București, 2017.

⁶ N. Carandino, *Actori de ieri și de azi*, Ed. Dacia, Cluj, 1973.

